

Konstruksjoner av muslimsk identitet i etterkant av terrortrusselen sommeren 2014

En sosial identitetsteoretisk analyse

Hege Hauger-Nielsen

Masteroppgave i Kultur- og samfunnspsykologi

Psykologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

4. mai 2015

Konstruksjoner av muslimsk identitet i etterkant av terrortrusselen sommeren 2014

En sosial identitetsteoretisk analyse

Copyright Hege Hauger-Nielsen

2015

Konstruksjoner av muslimsk identitet i etterkant av terrortrusselen sommeren 2014: En sosial identitetsteoretisk analyse

Hege Hauger-Nielsen

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Forfatter: Hege Hauger-Nielsen

Tittel: Konstruksjoner av muslimsk identitet i etterkant av terrortrusselen sommeren 2014: En sosial identitetsteoretisk analyse

Veileder: Inger Skjelsbæk

Den 24. juli 2014 informerte Politiets Sikkerhetstjeneste (PST) om at islamske ekstremister kunne ha til hensikt å gjennomføre et terrorangrep i Norge innen kort tid. Dette samfunnspsykologiske studiet har utforsket hvordan muslimsk identitet- og gruppetilhørighet blir konstruert og evaluert av unge nordmenn med både muslimsk og ikke-muslimsk bakgrunn i lys av terrortrusselen. Ti individuelle intervjuer og to fokusgruppeintervjuer med til sammen 10 informanter fra tre videregående skoler i Oslo ble gjennomført. Datamaterialet konstruert i intervjuene ble deretter tematisk analysert i lys av sosial identitetsteori (Tajfel, 1974). Studien viste at muslimsk identitet ble konstruert og evaluert på ulike måter i etterkant av terrortrusselen og at identitetskategoriene ikke er statiske, men under stadig forhandling og forandring. Sentrale funn inkluderer en distinksjon mellom muslimer kategorisert som ”lite” muslim og ”veldig” muslim, der den sistnevnte kategorien muslim ble forbundet med en mer negativ sosial identitet. Vennskap mellom muslimer og ikke-muslimer ble betraktet som et viktig element i forebyggingen av fordommer mot muslimer. Det konkluderes med at arbeid rettet mot å fremme inkludering og relasjonsbygging mellom muslimer og ikke-muslimer vil være et viktig satsningsområde i fremtiden.

Stikkord: muslimsk identitet, islamsk terrorisme, terrortrusselen sommeren 2014, sosial identitetsteori, identitetstrussel

Forord

Først og fremst vil jeg takke alle informantene mine som har gitt av sin tid slik at denne oppgaven kunne bli til. Tusen takk for hyggelige og lærerike samtaler med hver og en av dere.

En stor takk til min veileder Inger Skjelsbæk. Uten din kompetanse og veiledning tror jeg denne oppgaven ville sett ganske annerledes ut. Det har vært utrolig lærerikt å jobbe med deg.

En spesiell takk til mamma som under hele min studietid har lest igjennom og korrekturlest oppgavene mine, kommet med innspill og kritiske kommentarer, og ikke minst vært en uvurderlig emosjonell støtte.

Takk også til pappa og Henrik. Dere er veldig fine å ha rundt seg.

Takk Andreas, for at du er verdens beste kjæreste og alltid holder ut med meg.

Og til sist, takk til alle mine flotte venner for alle samtaler, støttende og oppmuntrende ord i tider hvor jeg har stått fast med oppgaven.

Hege Hauger-Nielsen

Oslo, mai 2015

Innholdsfortegnelse

Introduksjon	1
Oppgavens oppbygning.....	2
Islamsk terrorisme i vesten.....	3
Tidligere forskning på terrorisme.....	3
Sosial identitetsteori	7
Metode.....	10
Overordnede betraktninger.....	10
Vitenskapsteoretisk ståsted.....	10
Etske hensyn.....	11
Datainnsamlingen.....	12
Rekrutteringsprosessen.....	13
Det individuelle intervjuet.....	14
Fokusgruppeintervjuet.....	16
Metodologiske refleksjoner.....	18
Analyseprosessen	18
Kategorisering av muslimer som terrorister.....	21
Den prototypiske terroristen.....	23
Kollektive strategier	24
Islamske ekstremister: en muslimsk minoritet.....	24
Inkludering av andre i kategorien terrorist.....	27
Ekskludering av terrorister fra kategorien muslim.....	27
Individuelle strategier.....	28
Distansering fra den prototypiske muslimen.....	28
En splittelse av den muslimske gruppen	30
Bytte av sosial gruppe	32
Ny inngruppe.....	33
Unge vs. eldre.....	33
Vennskap vs. uvitenhet	35
Diskusjon.....	37
Konklusjon og forslag til fremtidig forskning.....	40
Litteraturliste	41
Vedlegg	47

Vedlegg 1: Etisk godkjenning fra NSD	47
Vedlegg 2: Informasjonsskriv	49
Vedlegg 3: Påmeldingsskjema	51
Vedlegg 4: Samtykkeerklæring	52
Vedlegg 5: Intervjuguide, individuelt intervju	53
Vedlegg 6: Intervjuguide, fokusgruppe.....	57

Introduksjon

Den 24. juli 2014 holdt sjefen for Politiets Sikkerhetstjeneste (PST), Benedicte Bjørnland, en pressekonferanse hvor hun informerte om at PST nylig hadde mottatt informasjon om en konkret og tidsavgrenset terrortrussel mot Norge. Terrortrusselen innebar at ”personer med tilknytning til en ekstrem islamistisk gruppe i Syria” kunne ha planlagt et terrorangrep i Norge innen kort tid (Bjørnland, 2014)¹. PST formidlet videre at ”vi har ingen informasjon om hvem, hvordan, hvilket mål eller på hvilken måte et slikt eventuelt angrep er planlagt gjennomført”, og at de på bakgrunn av dette heller ikke kunne gi noen konkrete råd til Norges befolkning om hvordan de skulle forholde seg til terrortrusselen (Bjørnland, 2014). Poli og regjering ba imidlertid folk være ”årvåkne” og melde i fra dersom de observerte noe mistenkelig (Prebensen, 2014).

De påfølgende dagene ble det spekulert i hvilken betydning terrortrusselen kunne ha for norske muslimer. Mange fryktet at terrortrusselen ville bidra til økt fremmedfrykt og stigmatisering av muslimer i Norge, i tillegg til økt oppslutning rundt antiislamske ekstremister (Baastad, 2014; Johansen, Lien, & Kopperud, 2014; Sande, 2014). Allerede i 2011 ble det observert lignende tendenser. I timene før det ble klart at terrorangrepene mot regjeringskvartalet og Utøya den 22. juli var begått av en etnisk nordmann, trodde mange at det var islamske ekstremister som stod bak angrepene. Linda Alzaghari, daglig leder for den minoritetspolitiske tenketanken Minotenk, sa i et intervju noen uker før terrortrusselen ble offentliggjort at hun mente terror utført av ekstreme islamister ville være skadelig for forholdet mellom majoritetsbefolkningen og norske muslimer (Lorentzen, 2014). ”Dette så vi tydelig 22. juli, i de timene der man trodde det var muslimske ekstremister som sto bak angrepet. Det ble ganske fort lynsjestemming” (Lorentzen, 2014).

Dette studiet utforsker muslimsk identitet og gruppetilhørighet i etterkant av terrortrusselen, slik den blir konstruert og opplevd av unge nordmenn med både muslimsk og ikke-muslimsk bakgrunn². Jeg har valgt å intervju nordmenn med begge bakgrunner ettersom det gir mulighet for innblikk i både de muslimske informantenes opplevelser av å dele religiøs identitet med islamske ekstremister, og i de ikke-muslimske informantenes opplevelser av norske muslimer i lys av dette. Nordmenn uten muslimsk bakgrunn er også i

¹ Pressemelding, <http://www.pst.no/media/pressemeldinger/mulig-terrortrussel-mot-norge> (hentet 18.04.2015).

² I informasjonsskrivet vedrørende studien ble informantene med ikke-muslimsk bakgrunn først beskrevet som ”etnisk norske”, en merkelapp jeg raskt opplevde som problematisk grunnet ulike tolkninger av begrepet. I alle intervjuene, og i hele oppgaven, har derfor denne gruppen siden blitt referert til som ”ikke-muslimer”, da etnisk bakgrunn ikke blir betraktet som relevant for formålet med dette studiet.

stor grad med på å gi premissene for hvordan muslimsk identitet blir forstått og opplevd av norske muslimer.

Informantene i studiet er elever på det tredje trinnet ved tre ulike videregående skoler i Oslo. Bakgrunnen for valget om å studere nettopp denne gruppen er at de representerer Norges fremtid. Samtidig er det de unge som står i størst fare for å bli radikalisert (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014; PST, 2014). Det er derfor svært viktig å forstå hvordan nettopp denne gruppen opplevde terrortrusselen, slik at vi som samfunn kan forebygge radikalisering og eventuell polarisering mellom muslimer og ikke-muslimer i Norge.

Arbeid rettet mot å fremme positiv identitet og tilhørighet, samt forebygge utenforskap og marginalisering, blir betraktet som viktige tiltak i denne sammenhengen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015). Samfunnspsykologisk kunnskap om gruppeidentitet- og tilhørighet bidrar følgelig med viktig informasjon vedrørende eventuelle kulturendringer i et Norge preget av et skjærpet terrortrusselnivå (PST, 2014), i tillegg til å legge føringer for fremtidig forebyggingsarbeid av radikalisering og voldelig ekstremisme. Ved å øke vår forståelse står vi også bedre rustet til å håndtere konsekvensene av eventuelle framtidige terrortrusler- eller angrep mot Norge. Det er derfor helt sentralt å skape bedre forståelse for hvordan denne typen trusler virker både i og mellom grupper.

Forskningsspørsmålene som har ledet studien lyder i den hensikt som følger:

- Hvordan konstrueres og evalueres muslimsk identitet? Og hvordan posisjonerer informantene seg i forhold til konstruksjonene?
- Har terrortrusselen endret muslimsk gruppetilhørighet- og persepsjon blant unge muslimer og ikke-muslimer i Oslo? Hvis ja, på hvilken måte?

Oppgavens oppbygning

I det følgende kapittelet vil det kort bli redegjort for den sosiale konteksten dette studiet er en del av, før en gjennomgang av tidligere psykologisk forskning på terrorisme blir presentert. Det vil deretter følge en beskrivelse av det teoretiske perspektivet benyttet i studiets analyse. Metodekapittelet innledes så med noen overordnede betraktninger vedrørende studiets vitenskapsteoretiske ståsted og etiske grunnlag, før en inngående beskrivelse av datainnsamlingen og analyseprosessen følger. Funnene blir deretter presentert, etterfulgt av en diskusjon vedrørende deres betydning og implikasjoner. Til sist følger en oppsummerende konklusjon, samt forslag til fremtidig forskning på feltet.

Islamsk terrorisme i vesten

Den offentliggjorte terrortrusselen fra sommeren 2014 har vært utgangspunktet for denne studien. Det er imidlertid viktig å understreke at informantenes opplevelser ikke utelukkende kan knyttes til denne spesifikke hendelsen. Terrortrusler- og angrep fra ekstreme islamister i den vestlige verden er ikke et nytt fenomen. Terrorangrepene i USA den 11. september 2001 satte for alvor ekstrem islamisme på den vestlige agendaen og regnes ofte som et vendepunkt i historien (Sears, 2006). Siden den gang har flere terrorangrep fra islamske ekstremister blitt gjennomført i Europa. Eksempler på store og mye omtalte terrorangrep er bombingene av flere pendlertog i Madrid i 2004 (Dommersnes, 2004) og bombingene av undergrunnsbanen og en buss i London i 2005 (Rønneberg, Johnsen, & Solum, 2005). Disse, og lignende hendelser, betraktes alle som medvirkende i informantenes konstruksjoner av muslimsk identitet.

Det er også viktig å påpeke at det har skjedd mye siden høsten 2014 da datainnsamlingen til dette prosjektet fant sted. I begynnelsen av 2015 ble Europa igjen offer for to terrorangrep utført av islamske ekstremister. Først terrorangrepene mot satiremagasinet Charlie Hebdo og en jødisk butikk i Paris (Jor, 2015), og noen uker senere terrorangrepet mot et møte om ytringsfrihet og en synagoge i København (Jørgensen, 2015). I lys av disse hendelsene blir prosjektet nærmest å betrakte som et tidsbilde i tillegg til en kartlegging av hva terrortrusselen har betydd for informantene mine. Det er også en påminnelse om at temaet for studiet er høyst aktuelt. Det har allikevel aldri tidligere blitt forsket på hva den økte terrortrusselen fra islamske ekstremister betyr for unge muslimer og ikke-muslimer i Norge, ettersom omfanget av truslene aldri har vært så store som de er nå. Den følgende presentasjonen av tidligere forskning på terrorisme er derfor først og fremst en gjennomgang av studier foretatt i europeisk og amerikansk sammenheng.

Tidligere forskning på terrorisme

Psykologisk forskning på terrorisme har hovedsakelig hatt to ulike fokus for forskningen. Det ene området har fokusert på hvilke psykologiske mekanismer som leder til terrorisme (for en oversikt, se Kruglanski & Fishman, 2006), mens det andre har studert hvilke konsekvenser terrorisme har for menneskene og samfunnene rammet av det (Arciszewski, Verliac, Goncalves, & Kruglanski, 2009). Dette studiet kan betraktes som et bidrag til sistnevnte. Det anses allikevel som viktig å påpeke at de psykologiske mekanismene som antas å ligge til grunn for terrorisme ikke nødvendigvis kan separeres og studeres adskilt fra terrorismens konsekvenser. Som Arciszewski et al. (2009, s. 21) konkluderer kan de to være relatert til hverandre i en ”vicious circle of terror”, der

terrorangrep nettopp er det som betraktes som medvirkende i den videre rekrutteringen av terrorister og terrorismesympatisører. En gjennomgang av forskningen fokusert på terroristens psykologi faller allikevel utenfor omfanget av denne studien og det vil følgelig fokuseres på hvilke konsekvenser forskning har vist at terrorisme, og spesifikt islamsk terrorisme, kan ha for identitetsutforming.

Mye av forskningen på konsekvensene av terrorisme har blitt foretatt i lys av Terror Management Theory (TMT). Teorien hevder at terrorisme fungerer som en påminnelse på egen dødelighet, som igjen fører til en forsterkning av vårt verdenssyn og et påfølgende ønske om å beskytte verdiene som ligger til grunn for det (Pyszczynski, Greenberg, & Solomon, 1997, s. 2). Pyszczynski, Greenberg, og Solomon (2003) anvendte TMT i etterkant av 9/11 i et forsøk på å lage en oversikt over hvilke konsekvenser påminnelsen om egen dødelighet kunne ha på amerikaneres atferd og holdninger. Forfatterne fant blant annet at terrorangrepene økte amerikaneres følelse av å være amerikanere som delte like verdier, samtidig som de økte fordommer og stereotyping av spesielt muslimer, men også mot personer med mørkere hudfarge enn den gjennomsnittlige amerikaneren (Pyszczynski et al., 2003). Funnene bekrefter observasjoner gjort av ulike menneskerettighetsorganisasjoner rett etter 9/11. For eksempel registrerte Human Rights Watch (2002) flere tilfeller av voldelige handlinger mot arabere og muslimer, i tillegg til de som ble oppfattet som arabere og muslimer, rett etter terrorangrepene.

Forskning på gruppeatferd støtter opp under tendensen terrorisme har til å forsterke favorisering av egen gruppe (ingroup bias), samtidig som den viser at man blir mer villig til å diskriminere utgrupper (Doosje, Zebel, Scheermeijer, & Mathyi, 2007; Doosje, Zimmermann, Kupper, Zick, & Meertens, 2009). I en spørreundersøkelse gjennomført med ikke-muslimske respondenter fra ni europeiske land, fant Doosje et al. (2009) at terrortrusel og opplevd islamsk støtte av terrorisme var relatert til negativ behandling av utgruppede medlemmer. Mer konkret ble det funnet en direkte og unik sammenheng mellom terrortrusel og antagelse om muslimsk støtte av terrorisme, og høyere tilslutning til streng antiinnvandringspolitikk og bifall av institusjonell diskriminering av muslimer (Doosje et al., 2009, s. 204).

En tilsvarende antakelse om muslimsk støtte av terrorisme ble også funnet av Fischer, Greitemeyer, og Kastenmuller (2007) i en serie på tre studier hvor de undersøkte validiteten av tyskeres implisitte teorier om muslimer. I det første studiet ble det funnet at tyske deltakere antok at muslimer var "more religious, more aggressive, more strongly identified with their religion and more accepting of terrorism than Christians" (Fischer et al.,

2007, s. 376). Selvrapporteringsundersøkelser av muslimer og kristne viste imidlertid at muslimer verken var mer aggressive eller mer støttende overfor terrorisme enn kristne (Fischer et al., 2007).

Videre har studier av menneskers gruppedlemskap vist at medlemskapet i henholdsvis gruppen offeret er medlem av og gruppen gjerningsmannen er medlem av, avgjør vurderingen av hvem som har ansvaret for nylig begåtte terrorangrep (Doosje et al., 2007). I tre studier med muslimske og ikke-muslimske deltakere fant Doosje et al. (2007, s. 128) at medlemmer av den samme gruppen som gjerningsmannen holdt den direkte gjerningsmannen ansvarlig, mens medlemmer av offergruppen også oppfattet hele gruppen gjerningsmannen var medlem av som relativt ansvarlig for terrorangrepene. Identifisering med offergruppen og den forsterkede attribusjonen av ansvar til hele gruppen gjerningsmannen var medlem av, ble i tillegg påvirket av hvor typisk gjerningsmannen ble oppfattet å være for gruppen, men kun for de ikke-muslimske deltakerne. Ikke-muslimske deltakere opplevde islamske terrorister som relativt typiske for muslimer generelt, en oppfattelse som førte til høyere grad av ansvarliggjøring til hele den muslimske gruppen (Doosje et al., 2007, s. 137).

Hva skjer så når ofrene selv opplever gjerningsmannen som typisk for sin gruppe? Uz og Kimmelmeier (2014) har studert tyrkiske muslimers identitetsrespons etter fire terrorangrep utført av islamske ekstremister i Tyrkia i 2003. De kategoriserte de respondente og terroristene enten som medlemmer av den delte overordnede gruppen "muslimer", eller som medlemmer av to separate, muslimske undergrupper. Ved å variere den opplevde psykologiske nærheten mellom terroristene og de muslimske respondente, fant forskerne at jo mer fremtredende det var for respondente at de som muslimer delte medlemskap i den samme sosiale gruppen som terroristene, jo mer ambivalent ble deres identifisering som muslimer (Uz & Kimmelmeier, 2014, s. 667).

Ambivalent identifisering blir av forfatterne definert som en konflikt i individets identifisering med inngruppen, at individet noen ganger føler en forpliktelse til inngruppen samtidig som det ønsker å distansere seg fra den samme gruppen (Uz & Kimmelmeier, 2014, s. 662). Forfatterne teoretiserer at en slik konflikt mellom ønsket om å assosiere seg med, samtidig som en ønsker å dissosiere seg med, den samme gruppen, muligens kan være en vanlig erfaring for individer "when one's group's reputation is seriously tarnished, but group exit is not readily possible" (Uz & Kimmelmeier, 2014, s. 662).

Ved hjelp av fokusgruppeintervjuer med britiske muslimer og ikke-muslimer undersøkte Cameron, Maslen, og Todd (2013) hvilken innvirkning terrorangrepene i

London 2005 hadde hatt på dem. Forfatterne fant at alle deltakerne opplevde økt frykt for vold rundt hverdagsaktiviteter, både i tilknytning til seg selv og sin familie, men at de muslimske deltakerne i tillegg opplevde en frykt for hevnaksjoner. Muslimene i studien følte seg redusert av ikke-muslimer til mer forenklete kategoriseringer gjennom ulike diskurser av "lumping", en posisjonering av alle muslimer som potensielle terrorister, eller noen ganger også som en bredere gruppe av "nondesirable aliens" (Cameron et al., 2013, s. 3).

For å løse opp i spenningene knyttet til en muslimsk identitet ble det funnet ulike diskursstrategier benyttet av deltakerne. Disse inkluderte en "moral splitting" av gode muslimer fra dårlige muslimer, og en ekskludering av terrorister fra å være muslimer i det hele tatt. En tredje strategi posisjonerte terroristene som hjernevaskede eller mentalt syke (Cameron et al., 2013, s. 9). Forfatterne konkluderte til sist med at allerede eksisterende forhold mellom muslimer og ikke-muslimer opprettholdt stabilitet til tross for forstyrrelsen fra terrorangrepet, men at dette krevde forhandlinger slik som den moralske splittingen nevnt over (Cameron et al., 2013, s. 9).

Selv om det aldri tidligere har blitt forsket på hvilke konsekvenser en konkret terrortrussel fra islamske ekstremister har for unge nordmenn, har det blitt undersøkt hvordan det oppleves å ha muslimsk bakgrunn i Norge i kjølevannet av 9/11 (Ezzati, 2009). Etter å ha intervjuet ti menn med muslimsk bakgrunn fant Ezzati (2009, s. 6) blant annet at hennes informanter foretrakk å danne fellesskap med andre av samme religiøse og/eller etniske bakgrunn som de selv, og at en forsterkende faktor til dette var informantenes opplevelse av å i økt grad bli plassert i negativt evaluerte kategorier, som en konsekvens av flere debatter rundt islam, krig og terror. Ezzati (2009, s. 6) fant også at informantene opplevde medias fremstillinger av islam og muslimer som meget negative, og at konsekvensene av denne negative fremstillingen ble opplevd å føre til en vanskeligere livssituasjon for muslimer generelt. Informantene i studien forholdt seg til dette på to ulike måter; ved å underkommunisere eller eliminere de ytre kjennetegnene knyttet til deres muslimske identitet, eller ved å aktivt motarbeide de bildene de opplevde å bli assosiert med (Ezzati, 2009, s. 6).

De overnevnte forskningsfunnene indikerer at islamsk terrorisme i vesten medfører økt stigmatisering og negative konstruksjoner av muslimer, og en sterkere vektlegging av vestlige verdier og gruppedlemskap. Med unntak av Uz og Kimmelmeier (2014), Cameron et al. (2013) og Ezzati (2009), har imidlertid få studier undersøkt hvilken påvirkning disse negative holdningene og handlingene rettet mot muslimer har for muslimer

selv, et vitne om behov for flere studier som inkluderer muslimske deltakere og fokuserer også på deres opplevelser i etterkant av islamsk terrorisme.

Allerede før islamsk terrorisme ble oppfattet som en trussel også for Norges sikkerhet, fant Ezzati (2009) at norske muslimer ble negativt påvirket av islamsk terrorisme andre steder i den vestlige verden. I lys av sommerens terrortrussel er det derfor behov for ny, og mer omfattende samfunnspsykologisk kunnskap om hva den endrede konteksten har og si for muslimsk identitet- og gruppetilhørighet. Sosial identitetsteori er en velegnet teori for denne målsettingen ettersom den legger til rette både for utforskningen av hvordan individer opplever å være del av en stigmatisert gruppe, og utgruppededlemmers konstruksjoner av andre grupper og deres medlemmer.

Sosial identitetsteori

Sosial identitet blir definert som “that part of an individual's self-concept which derives from his knowledge of his membership of a social group (or groups) together with the emotional significance attached to that membership” (Tajfel, 1974, s. 69). Sosial identitetsteori (SIT) fastslår i all hovedsak at når et individ har blitt kategorisert som tilhørende en spesifikk gruppe, og i tillegg har definert seg selv som tilhørende denne gruppen, vil det søke å oppnå eller opprettholde en positiv sosial identitet knyttet til det aktuelle gruppemedlemskapet (Haslam, Ellemers, Reicher, Reynolds, & Schmitt, 2010).

Hva skjer så når gruppemedlemmer opptrer på en måte som truer positiv evaluering av gruppen individet anser seg som medlem av? Hvordan konstruerer og evaluerer muslimer selv muslimsk identitet i etterkant av terrortrusselen fra islamske ekstremister, og hvordan blir muslimer konstruert og evaluert av ikke-muslimer? For å studere muslimsk identitet- og gruppetilhørighet i etterkant av terrortrusselen sommeren 2014 vil jeg benytte SIT som rammeverk.

SIT ble grunnlagt av Henri Tajfel (1974), en polsk jøde som overlevde andre verdenskrig. I sine tidlige tekster har han forklart at han var motivert til å forstå hvordan mennesker som hadde levd sammen som naboer, kollegaer og venner kunne komme til å se hverandre som farlige fiender, selv når det ikke var noen rasjonelle eller objektive grunner tilstede for å gjøre dette (Ellemers & Haslam, 2012). Tajfels overordnede lidenskap og eksplisitte mål var å forklare fordommer, diskriminering og mellomgruppekonflikter uten å måtte ty til personlighet eller individuelle forskjeller, og uten å redusere kollektive fenomener til en samling individuelle eller mellommenneskelige prosesser (Billig, referert i Hogg, Abrams, Otten, & Hinkle, 2004, s. 248). Sosial kategorisering blir betraktet som helt sentralt i sosiale identitetsprosesser (Hogg et al., 2004).

Tajfel (2010)³ definerer sosial kategorisering som ”a process of bringing together social objects or events in groups which are equivalent with regard to an individual’s actions, intentions and system of beliefs” (s. 119).

Mennesker tenker på sosiale grupper i form av gruppeprototyper. En prototyp er et sett uklare egenskaper (holdninger, atferd osv.) som fanger opp gruppe-medlemmenes likheter, samt skiller dem fra andre sosiale grupper (Hogg, van Knippenberg, & Rast, 2012, s. 262). Når man kategoriserer noen fremfor å se personen som et enkeltindivid, ser man dem gjennom en prototypisk linse, ”they become depersonalized” (Hogg et al., 2004, s. 254). Prototyperbasert persepsjon av utgruppede medlemmer er det som vanligvis kalles for stereotyping og gjelder også når du kategoriserer deg selv som tilhørende en sosial gruppe (selv-stereotyping) (Hogg et al., 2004).

Selvkategorisering kan ifølge Turner (2010)⁴ bli definert på ulike nivåer av abstraksjon. Disse strekker seg fra den eksklusive selvkategoriseringen i form av personlig identitet, til inkluderende selvkategoriseringer i form av sosiale identiteter (Ellemers & Haslam, 2012). Hvilket nivå av selvkategorisering som er fremtredende i en spesifikk situasjon er kontekstavhengig og bestemt av de sammenlignbare relasjonene som er tilgjengelige i den aktuelle konteksten, kalt ”the metacontrast principle” (Turner & Onorato, 2010, s. 323)⁵.

Metakontrastprinsippet indikerer at individer vil selvkategorisere seg (for eksempel som muslimer) i den grad forskjellene mellom medlemmene i denne kategorien blir oppfattet å være mindre enn forskjellene mellom medlemmene i kategorien og andre (for eksempel kristne) som er fremtredende i den aktuelle konteksten. Dette medfører at individer som blir kategorisert og oppfattet som forskjellige i én kontekst (for eksempel muslimer og kristne), kan bli *rekategorisert* og oppfattet som like i en annen kontekst (for eksempel som nordmenn) uten en faktisk endring i deres egen posisjon (Turner & Onorato, 2010, s. 323).

Slik sosial kategorisering angir hvordan individer blir kategorisert i ulike sosiale grupper, er det ved å *sammenligne* grupper vi avgjør hver enkelt gruppes verdi (Ellemers & Haslam, 2012). Tajfel og Turner (2010)⁶ foreslår en rekke ulike strategier som kan bli benyttet som respons til en negativ sosial identitet, konseptualisert som ”identity management strategies” (Ellemers & Haslam, 2012, s. 382). Blant andre har Blanz,

³ Originalartikkelen er fra 1978, men har med tillatelse blitt reprintet i 2010.

⁴ Originalartikkelen er fra 1985, men har med tillatelse blitt reprintet i 2010.

⁵ Originalartikkelen er fra 1999, men har med tillatelse blitt reprintet i 2010.

⁶ Originalartikkelen er fra 1979, men har med tillatelse blitt reprintet i 2010.

Mummendey, Mielke, og Klink (1998) senere videreutviklet og klassifisert disse strategiene i henhold til ”target of change” (s. 698), om responsene søker å forbedre posisjonen til hele gruppen (kollektive strategier), eller posisjonen til det enkelte individet (individuelle strategier).

Kollektive strategier blir forventet tatt i bruk når gruppe­medlemmer oppfatter det som umulig å forlate den devaluerte gruppen eller anser identitetstrusselen som illegitim (Ellemers, 1993). Slike strategier inkluderer responser som er basert på å forandre de parameterne som definerer konteksten for sammenligningen mellom inngruppen og utgruppen, og handlinger med mål om å forbedre den relative posisjonen til inngruppen. Et eksempel på en slik handling kan være å konkurrere med utgruppen om bevilgninger og ressurser til fordel for inngruppen (Blanz et al., 1998).

Parametere som kan forandres er subjektet for sammenligningen (inngruppen) og/eller objektet for sammenligningen (utgruppen), samt den foretrukne dimensjonen for sammenligning (Blanz et al., 1998). Gruppe­medlemmer kan for eksempel avvise sammenligninger foretatt på dimensjoner som gir en negativ evaluering av gruppen, og isteden foreslå sammenligninger på en ny dimensjon der inngruppen innehar en høyere statusposisjon enn utgruppen (Tajfel & Turner, 2010). Felles for de kollektive strategiene er at de gjør det mulig for gruppe­medlemmer å forsvare inngruppen, samtidig som de opprettholder gruppe­medlemsskapet.

Individuelle strategier blir forventet tatt i bruk i situasjoner der kollektive responser blir oppfattet som vanskelige eller personens forpliktelse til gruppen er svak (Ellemers, Spears, & Doosje, 2002). Inn­gruppe­medlemmer kan i slike tilfeller enten nedtone viktigheten den sosiale gruppen har for selvet, eller påpeke at de er annerledes fra de andre gruppe­medlemmene (Doosje, Spears, & Ellemers, 2002; Spears, Doosje, & Ellemers, 1997).

Gruppe­medlemmer kan også søke å rømme fra, unngå eller benekte at de tilhører den devaluerte gruppen, og isteden forsøke å bli inkludert i en gruppe med høyere sosial status (Tajfel & Turner, 2010, s. 183). For eksempel kan andregenerasjonsinnvandrere forsøke å rømme fra sin gruppe ved å forfølge en utdannelse eller karriere som gir dem mulighet til å bli sett på som medlem av en høy-status, profesjonell gruppe, fremfor som medlem av en etnisk gruppe med lav status i samfunnet (Ellemers & Haslam, 2012, s. 382). I motsetning til kollektive strategier utfordrer ikke individuelle strategier statusrelasjonen mellom gruppen individet er et medlem av og gruppen den sammenlignes med (Blanz et al., 1998). Individuelle strategier gir kun positiv sosial identitet for enkelte gruppe­medlemmer.

Metode

Overordnede betraktninger

Vitenskapsteoretisk ståsted. Det foreliggende studiet har et sosialkonstruksjonistisk ståsted i tråd med en postmoderne oppfattelse av kunnskap (Kvale, 2007). Spørsmål som omhandler hva som blir ansett som kunnskap blir kalt epistemologiske spørsmål og kan bli forstått som forskerens ”theory of knowledge” (Mason, 2002, s. 16). Ifølge Burr (2003) finnes det ikke kun én enkelt beskrivelse av hva sosialkonstruksjonister anser som kunnskap, men det er noen vesentlige forutsetninger som kjennetegner alle forskere innenfor paradigmet. Disse forutsetningene gjelder også for dette studiet.

For det første vil forskere med et sosialkonstruksjonistisk ståsted være kritiske til en idé om at ”observations of the world unproblematically yield its nature to us”, og heller utfordre forutinntatte antagelser om den verden vi lever i (Burr, 2003, s. 3). Antagelsene om verden blir videre ansett som historisk og kulturelt betinget (Burr, 2003, s. 4), altså at de avhenger av når og hvor i verden vi befinner oss. Sosiale prosesser blir sett på som helt avgjørende i konstruksjonen og opprettholdelsen av kunnskap, noe som gjør særlig språket interessant for sosialkonstruksjonister (Burr, 2003, s. 4), og fører til at det samme fenomenet kan bli beskrevet og forstått på forskjellige måter. Våre konstruksjoner av verden er derfor også knyttet til maktrelasjoner, ettersom én måte å forstå et fenomen på opprettholder visse handlingsmønstre samtidig som det ekskluderer andre (Burr, 2003, s. 5).

Innledningsvis i denne avhandlingen ble det blant annet referert til Alzagharis antagelse om at terror utført av ekstreme islamister ville være skadelig for forholdet mellom majoritetsbefolkningen og norske muslimer (Lorentzen, 2014). Ved å studere unge nordmenns konstruksjoner av muslimsk identitet i etterkant av terrortrusselen blir denne og lignende antagelser utfordret, samtidig som det åpner opp for ny og mer informert kunnskap om konsekvensene av islamsk terrorisme i Norge. Videre blir informantenes konstruksjoner betraktet som betinget den historiske og kulturelle konteksten de er en del av. Studier foretatt i andre land som har vært ofre for terrorangrep, blir for eksempel ikke uten videre antatt å kunne overføres til den norske konteksten hvor andre sosiale mikro- og makrosystemer eksisterer og omgir individene. I tråd med sosial identitetsteori blir muslimsk identitet forstått som en sosialt konstruert kategori som kan være tillagt ulik mening og verdi. Og det er kun ved å belyse disse ulike konstruksjonene det blir betraktet som mulig å forandre den eventuelt stigmatiserende effekten terrortrusselen kan ha hatt for norske muslimer.

Refleksivitet. I en studie av en slik sosialkonstruksjonistisk prosess er det helt sentralt at forskeren analyserer også sin rolle, og det er nettopp dette refleksivitet handler om. Refleksivitet krever en bevissthet rundt forskerens bidrag til konstruksjonen av kunnskap, i tillegg til en anerkjennelse av at det er umulig å forbli ”på utsiden” av det man studerer (Willig, 2013, s. 10, min oversettelse). Refleksivitet handler følgelig om å reflektere over hvordan forskerens verdier, erfaringer, interesser, sosiale identitet også videre, har formet forskningen (Willig, 2013, s. 10).

I en studie av sosial identitet oppleves min egen sosiale identitet som en opplagt kilde til påvirkning av kunnskapen som har blitt produsert i intervjuene. Blant annet kategoriserer jeg meg selv som en ikke-muslimsk, kvinnelig psykologistudent og deler dermed gruppemedlemsskap med noen informanter, samtidig som jeg kan sies å tilhøre ulike utgrupper for andre. For eksempel deler jeg gruppemedlemsskap med informanter i de sosiale gruppene ”ikke-muslim” og ”kvinne”.

Mye oppmerksomhet har blitt viet den refleksive naturen ved kvalitative intervjuer, men da spesielt påvirkningen intervjueren og informantens kjønn har for kunnskapen som blir produsert (for en oversikt, se Broom, Hand, & Tovey, 2009). For eksempel har det blitt funnet at menn kan ønske å uttrykke kulturelle idealer for maskulinitet når intervjueren er en kvinne (Pini, 2005, s. 212), mens det i andre kontekster har blitt funnet at menn er mer komfortable med å snakke med en kvinnelig intervjuer (Lohan, 2000, s. 175). Jeg har ikke funnet frem til noen studier som eksplisitt utforsker hvilken rolle intervjuerens og informantens religiøse bakgrunn kan ha og si for kunnskapen som blir konstruert i intervjukonteksten, men antar at også denne bakgrunnsvariabelen påvirker både *hva* som blir tatt opp i intervjuene, og *hvordan* noe blir snakket om. Jeg ønsker derfor å understreke at kunnskap produsert i interaksjonen mellom andre forskere og andre informanter vil være forskjellig fra kunnskapen konstruert i dette studiet (Kvale, 2007).

Etiske hensyn. Miller, Birch, Mauthner, og Jessop (2012, s. 1) argumenterer for at ”the complexities of researching private lives and placing accounts in the public arena”, reiser flere etiske problemstillinger. Disse problemstillingene kan bli videre delt inn i det Kvale (2007, s. 30) kaller ”micro-ethics” og ”macro-ethics”. Etikk på mikronivå referer til det som omhandler informantene og intervjusituasjonen og omhandler som regel ”the subjects' informed consent to participate in the study, confidentiality of the subjects, consequences of participation in the research project and the researcher's role in the study” (Kvale, 2007, s. 26). Denne typen problemstillinger blir som regel adressert før selve prosjektet settes i gang, ettersom de fleste forskningsprosjekter innen samfunnsvitenskapene

krever godkjenning fra en etisk kommisjon. I tråd med norske, etiske retningslinjer er det foreliggende studiet følgelig etisk godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) (se vedlegg 1). Andre overveielser og hensyn tatt vedrørende problemstillinger på mikronivå vil bli nærmere redegjort for under beskrivelsen av datainnsamlingen.

Etikk på makronivå tar for seg de potensielle konsekvensene kunnskap generert fra intervjuene kan ha i en bredere sosial sammenheng (Kvale, 2007). Selv om informantene har opplevd intervjusituasjonen positivt, kan de videre sosiale konsekvensene av kunnskapen som blir generert være negative (Kvale, 2007, s. 30). I dette tilfellet kan for eksempel mitt fokus på informantenes gruppedlemsskap (muslimsk- og ikke-muslimsk bakgrunn) bidra til å skape avstand mellom de to sosiale gruppene ved å konstruere de som forskjellige. For å tilnærme seg denne typen problemstillinger foreslår Kvale (2007, s. 31) at forskeren kan føre en offentlig diskusjon rundt de sosiale konsekvensene bruken av kunnskapen som blir produsert eventuelt kan ha. Jeg ønsker derfor å belyse noen negative konsekvenser forskningen potensielt produserer, samt utdype hvilken hensikt jeg har hatt med dette studiet.

En mulig negativ sosial konsekvens ved temaet for forskningen er bidragets medvirkning til en forsterkning av forbindelsen mellom terrorbegrepet og begrepene *muslim* og *islam*, som allerede er fremtredende i den norske mediediskursen (se Eimot, 2014 for en nærmere gjennomgang). Det er i tillegg en risiko for at kunnskapen produsert i studiet kan bidra til ytterligere fordommer og negative stereotyper av en allerede stigmatisert minoritetsgruppe i det norske samfunnet (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2010).

Hovedhensikten med det foreliggende studiet er imidlertid å produsere kunnskap om hva det vil si å ha muslimsk bakgrunn i Norge i etterkant av terrortrusselen fra islamske ekstremister. Jeg ønsker utelukkende at kunnskapen skal bli benyttet med formål om å *forbedre* eventuelle negative konsekvenser terrortrusselen kan ha hatt for norske muslimer, samt forholdet mellom muslimer- og ikke-muslimer i Norge. For å muliggjøre dette oppleves det som nødvendig å undersøke både muslimer- og ikke-muslimeres konstruksjoner av muslimsk identitet, slik at de eventuelle negative konsekvensene kan belyses og tas tak i. De mulige implikasjonene studiet kan ha for blant annet forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme ble også eksplisitt formulert til informantene (se vedlegg 6).

Datainnsamlingen

Ifølge Kvale (2007, s. 1) er det kvalitative forskningsintervjuet en perfekt arena for å utforske hvordan mennesker erfarer, forstår og konstruerer ulike fenomener og passer derfor godt til formålet for dette studiet. For å undersøke hvordan muslimsk identitet- og

gruppetilhørighet ble konstruert og opplevd i etterkant av terrortrusselen ble det benyttet to ulike kvalitative intervjumetoder: individuelle intervjuer og fokusgruppeintervjuer. Det ble først gjennomført et individuelt intervju med hver enkelt informant, deretter to fokusgruppeintervjuer med de samme informantene som deltakere.

Rekrutteringsprosessen. Jeg hadde tre hovedkriterier for rekrutteringen av informanter til intervjuene. Det første kriteriet bestod i at halvparten av informantene skulle ha muslimsk bakgrunn og den andre halvparten ikke-muslimsk bakgrunn. Det andre kriteriet var at alle informantene skulle ha bekjenskaper som representerte den motsatte bakgrunnen fra dem selv. Dette fordi jeg ønsket at informantenes beretninger ikke utelukkende skulle være basert på andrehåndsinformasjon om den ene eller andre sosiale gruppen, men også fra faktiske møter mellom gruppene. Det tredje og siste kriteriet var at informantene skulle være ”unge nordmenn”.

For å finne frem til informanter som møtte alle de overstående kriteriene valgte jeg å rekruttere via det tredje trinnet på videregående skoler i Oslo. På den måten kunne jeg rimelig enkelt få kontakt med mange potensielle informanter samtidig, både i riktig aldersgruppe og med muslimsk- og ikke-muslimsk bakgrunn. Ved å rekruttere fra samme trinn unngikk jeg også statusforskjeller mellom deltakerne basert på alder, en bakgrunnsvariabel som kan ha noe å si for hvor godt en fokusgruppe vil fungere (Morgan, 1997, s. 36). En annen fordel med å benytte videregående skoler som rekrutteringsarena var at jeg kunne forsikre meg om at informantene hadde kjennskap til elever med en annen bakgrunn enn de selv. Jeg rekrutterte utelukkende fra klasser som hadde elever med både muslimsk og ikke-muslimsk bakgrunn.

Jeg fikk innpass til aktuelle skoleklasser enten via skolenes rådgivningstjeneste eller lærere. Ved en av skolene jeg rekrutterte fra kjente jeg allerede rådgiveren, mens jeg ved andre skoler fikk kontakt med lærere som underviste i klasser som oppfylte kriteriene mine ved å ringe til skolen og be om navn og mailadresse til aktuelle lærere. Jeg sendte så en mail til lærerne hvor jeg la ved informasjonsskrivet vedrørende studien (se vedlegg 2) og forklarte bakgrunnen for min forespørsel.

Lærere på tre av de fire skolene jeg kontaktet fulgte opp forespørselen min. Ved to av skolene ble jeg invitert til å komme til skolen og selv presentere prosjektet mitt for aktuelle klasser, mens en lærer ved den tredje skolen selv valgte å presentere prosjektet for klassen sin. Denne læreren mailet meg så kontaktinformasjonen til de elevene som kunne tenke seg å delta. I klassene hvor jeg selv presenterte prosjektet la jeg etterpå igjen informasjonsskrivet vedrørende studien, samt en liste hvor de av elevene som kunne tenke

seg å delta kunne skrive seg på (se vedlegg 3). Etter avtale med lærerne enten mailet de meg denne listen når elevene hadde fått mulighet til å føre seg opp, eller jeg kom innom skolen ved en senere anledning og hentet den.

Til sammen 21 elever viste sin interesse for prosjektet, hvorav 16 elever hadde ikke-muslimsk bakgrunn og 5 elever muslimsk bakgrunn. Alle elevene med muslimsk bakgrunn ønsket fremdeles å delta da jeg kontaktet dem. Når det gjaldt elever med ikke-muslimsk bakgrunn kontaktet jeg en etter en frem til også fem fra denne gruppen hadde bekreftet at de ønsket å delta. Alle informantene ble under denne korrespondansen påminnet at de sa ja til både et individuelt intervju og deltakelse i et fokusgruppeintervju dersom de aksepterte forespørselen.

De ti informantene kom fra tre forskjellige videregående skoler i Oslo. Fire fra en skole øst i Oslo, fire fra en skole i sentrum av Oslo og to fra en skole vest i Oslo. Fra skolen øst i Oslo gikk to av elevene i én klasse og to av elevene i en annen. Fra skolene i sentrum- og vest i Oslo gikk alle elevene i samme klasse. Halvparten av informantene var kvinner og halvparten menn, hvorav to av kvinnene hadde muslimsk bakgrunn og tre av mennene. Informantenes alder var fra 17 til 23 år (gjennomsnittsalder: 18.9 år).

Det individuelle intervjuet. De individuelle intervjuene foregikk enten på et seminarrom på psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo, eller i et møterom ved en av de tre videregående skolene. Intervjuene som foregikk på den videregående skolen var et resultat av skolens tilbud om å benytte et av deres lokaler. Informantene ved denne skolen fikk følgelig valget om å bli intervjuet enten på skolen eller ved psykologisk institutt. To av de fire elevene ved denne skolen valgte å gjennomføre intervjuet på sin skole, de to andre ved psykologisk institutt. De resterende seks informantene ble ikke presentert for et valg vedrørende lokalisasjonen for intervjuet. Alle informantene fikk imidlertid selv bestemme både tidspunkt og dag for møtet.

Alle informantene fikk tilbud om forfriskninger før vi gikk i gang med intervjuet. De ble deretter igjen fortalt hensikten med studiet, samt ledet gjennom deres rettigheter. Blant annet ble deres rett til når som helst å trekke seg fra studiet poengtert. Videre gikk jeg igjennom gangen i intervjuprosessen. Informantene fikk for eksempel beskjed om at intervjuet ville bli tapet, at alle opptak og transkripsjoner av intervjuene ville bli oppbevart på et sikkert sted og at deres sitater ville bli anonymisert i den endelige rapporten (se vedlegg 2 for en nærmere gjennomgang). Informantene ble i tillegg forsikret om at jeg ikke ville komme med noen form for hentydninger om hvem som måtte ha ment hva i de individuelle intervjuene i de kommende fokusgruppeintervjuene.

Etter gjennomgangen av informantenes rettigheter, og før selve intervjuet, måtte informantene signere en samtykkeerklæring gjeldende både for det individuelle intervjuet og fokusgruppeintervjuet (se vedlegg 4). Et unikt etisk problem når det kommer til fokusgruppeintervjuer, er det faktum at det informanten forteller til forskeren i tillegg blir delt med de andre deltakerne i fokusgruppen (Morgan, 1997, s. 32). Wilkinson (2007, s. 191) påpeker derfor at det bør etableres noen ”grunnregler” for å forsikre at personlige detaljer og sensitivt materiale ikke blir diskutert på utsiden av gruppen. For å håndtere dette problemet inneholdt samtykkeerklæringen derfor et ekstra punkt, hvor informantene måtte krysse av for at de lovet ikke å dele informasjon fra fokusgruppeintervjuet som kunne være med på å identifisere andre deltakere (se vedlegg 4).

Det individuelle intervjuet er som regel forbundet med en semistrukturert, dyptgående form for intervju, utført i en relativt uformell stil (Kvale, 2007; Mason, 2002). En mangel på standardisering er uunngåelig ettersom forskeren må forvente å omformulere spørsmål, samt generere nye spørsmål i respons til informantens svar (Howitt, 2010, s. 61). Mason (2002, s. 67) understreker imidlertid at den tilsynelatende ”uformelle” samtalen krever mye og nøye planlegging. Selv om intervjueren ikke kan forutse alt som potensielt kan komme til å bli tatt opp av informanten, kan man for eksempel være klar over hvilke temaer som er av spesiell interesse og dermed forberede seg på å forfølge disse temaene når de dukker opp i intervjuene (Mason, 2002). Jeg forsøkte følgelig å være spesielt oppmerksom på temaer som omhandlet identitet- og gruppetilhørighet i samtalen, og oppmuntret informantene til å utdype og komme med eksempler når denne tematikken kom opp i intervjuene.

Hvert individuelle intervju ble innledet med spørsmål omkring informantenes hverdagsliv (se vedlegg 5). Dette fordi jeg ønsket å gi informantene en sjanse til å ”varme opp” og skape en uformell og trygg intervjuatmosfære (Mason, 2002, s. 73, min oversettelse). Den neste delen bestod av spørsmål vedrørende informantenes identitet og inneholdt spørsmål som ”hvis jeg ber deg beskrive deg selv med tre ord, hvilke ord ville du valgt?”. Denne sekvensen ble introdusert før vi begynte å snakke om selve terrortrusselen, fordi jeg ønsket å forme meg et bilde av hvem informantene var, også uten tilknytting til terrortrusselen. For eksempel ga denne delen meg muligheten til å se om informantene selv kategoriserte seg i ulike sosiale kategorier, uten om de to forhåndsdefinerte kategoriene ”muslim” og ”ikke-muslim”.

Resten av intervjuet handlet om terrortrusselen. Til å begynne med snakket vi om hvor informanten hadde vært da han/hun først hørte om terrortrusselen, hva han/hun hadde

tenkt i det øyeblikket, og om han/hun hadde foretatt noen endringer som konsekvens av terrortrusselen. En slik endring kunne for eksempel være å unngå Oslo sentrum eller andre steder informantene opplevde det som utrygt å være. Videre ble terrortrusselen diskutert i forhold til ulike temaer introdusert av meg. For eksempel diskuterte vi hvordan familien til informantene hadde reagert på terrortrusselen, hvordan det hadde vært å komme tilbake på skolen etter sommerferien, og om terrortrusselen hadde hatt noen påvirkning på trygghetsfølelsen til informantene. Gjennom hele intervjuet stilte jeg spørsmål om hva informantene trodde andre nordmenn med og uten muslimsk bakgrunn tenkte, eller hadde reagert, på det vi snakket om. På den måten kunne jeg skape et bilde av hvordan hver informant konstruerte og opplevde henholdsvis muslimer og ikke-muslimer.

Jeg avsluttet hvert intervju med å spørre informantene om hvordan det hadde vært å bli intervjuet, samt om det var noe de mente jeg hadde glemt å spørre om eller som de ønsket å legge til. De ble deretter minnet på at de kunne få tilgang til transkripsjonene av intervjuene dersom de ønsket det, og at de ville bli kontaktet vedrørende tidspunkt for fokusgruppeintervjuene når det nærmet seg desember. Intervjuene varte mellom 50 minutter og nesten to timer.

Fokusgruppeintervjuet. For å få mulighet til å gå nærmere inn på interessante og uforutsette temaer fra de individuelle intervjuene ble også to fokusgruppeintervjuer gjennomført. Til forskjell fra det individuelle intervjuet involverer fokusgruppeintervjuet flere deltakere og har som mål å bringe frem ulike synspunkter rundt temaet for forskningen (Kvale, 2007, s. 72). En fordel med denne typen intervju er dens egnethet til å studere hvordan deltakernes synspunkter og meninger blir konstruert, uttrykt, forsvart og noen ganger modifisert gjennom diskusjon og debatt med andre (Wilkinson, 2007, s. 189). I et studie hvor sosial identitet og mellomgrupperelasjoner er fokuset for forskningen, fremsto derfor fokusgruppeintervjuet som en interessant arena for å utforske hvordan muslimsk identitet blir konstruert og evaluert i interaksjonen mellom medlemmer fra den muslimske og ikke-muslimske gruppen.

Jeg planla å gjennomføre to fokusgruppeintervjuer med halvparten av informantene i hver gruppe. Da alle de individuelle intervjuene var gjennomført kontaktet jeg derfor alle informantene og ba om en tilbakemelding vedrørende hvilke dager innenfor en tidsperiode på to uker det ville passe best for hver enkelt å gjennomføre fokusgruppeintervjuene. Alle informantene ga tilbakemeldinger om hvilke dager de hadde mulighet til å delta. Jeg valgte så ut to dager hvor alle informantene var representert og gav tilbakemeldinger om hvilken av dagene informantene skulle møte opp. Alle informantene bekreftet oppmøte.

Rett før fokusgruppeintervjuene skulle finne sted fikk jeg beskjed fra fire av informantene at de allikevel ikke hadde mulighet til å delta. To trakk seg på grunn av prioritering av skolearbeid, en trakk seg grunnet arbeid, og en var syk dagen intervjuet skulle finne sted. En tommelfingerregel er at fokusgruppen bør bestå av mellom seks og ti personer (Kvale, 2007, s. 72). Morgan (1997, s. 43) understreker imidlertid at man ikke må føle seg tvunget til å følge verken den nedre eller øvre grensen for antall deltakere da det passende antallet avhenger av hvorvidt deltakerne for eksempel har høy eller lav grad av engasjement rundt temaet, er komfortable med å snakke med hverandre, og om forskeren er interessert i å høre alle deltakernes tanker omkring temaet eller ikke. Ettersom alle informantene frivillig hadde ønsket å delta og jeg antok at de rimelig enkelt kunne ha diskutert temaet i en normal, dagligdags situasjon, ble derfor begge fokusgruppeintervjuene gjennomført til avtalt tid til tross for enkelte frafall (Morgan, 1997).

Begge fokusgruppeintervjuene foregikk i et seminarrom på psykologisk institutt. Den første fokusgruppen bestod av fire informanter, tre med muslimsk bakgrunn og en med ikke-muslimsk bakgrunn. Den andre fokusgruppen bestod av to informanter, en med muslimsk bakgrunn og en med ikke-muslimsk bakgrunn. I den første gruppen gikk to av informantene i samme klasse, mens de to andre gikk på samme skole, men i to ulike klasser. I den andre gruppen gikk informantene i samme klasse.

Jeg innledet fokusgruppeintervjuene med å dele noen generelle oppfatninger fra de individuelle intervjuene (se vedlegg 6). Deretter gikk jeg igjen igjennom hvorfor jeg mener det er interessant og viktig å høre unge nordmenns tanker og meninger omkring terrortrusselen. Jeg introduserte videre noen ”regler” for intervjuet, blant annet gjentok jeg at det som ble sagt i gruppen skulle forbli mellom deltakerne i gruppen. I tillegg la jeg vekt på at informantene ikke skulle si noe de følte var ubehagelig, men heller la være å fortelle om noe de var usikre på om de ønsket å dele. Til slutt oppfordret jeg informantene til gjerne å være uenige, og til å si ifra dersom de hadde andre meninger vedrørende temaet for diskusjonen.

Basert på temaer jeg fant interessante og ønsket å utdype fra de individuelle intervjuene, ble fem temaer introdusert for diskusjon. Det første temaet omhandlet inntrykket jeg hadde av at informantene ikke ble spesielt redde da terrortrusselen ble annonsert, det andre om hvorfor de mente det var riktig å offentliggjøre terrortrusselen. Det tredje temaet omhandlet informantenes tilsynelatende felles forståelse av at den eldre generasjonen var mer fordomsfull enn den yngre, og det fjerde temaet hva informantene

mente kjennetegnet en person som stod i fare for å bli radikalisert. Til sist ble informantenes tanker omkring eventuelle fremtidige terrortrusler- og angrep diskutert.

Morgan (1997, s. 41) foreslår en måte å gjennomføre fokusgruppeintervjuet på hvor fordelene ved både en mer og mindre strukturert form kan dras nytte av. Basert på en slik tilnærming forsøkte jeg å innta en moderatorolle, som var tidvis både mer og mindre direktiv. Fokusgruppene var strukturert i den grad det var en forhåndsbestemt liste over temaer jeg ønsket at informantene skulle diskutere. Etter at jeg hadde introdusert et tema lot jeg imidlertid informantene fritt diskutere andre temaer som kom opp underveis i diskusjonen. På den måten sikret jeg at hvert av temaene jeg ønsket skulle bli diskutert ble det, samtidig som det var rom for at temaer jeg ikke på forhånd hadde definert fikk komme frem. Begge fokusgruppeintervjuene varte i omtrent en time.

Metodologiske refleksjoner. Datakildetriangulering referer til bruken av flere metoder for datainnsamling og benyttes med formål om å utvikle en mer omfattende forståelse av det som studeres (Carter, Bryant-Lukosius, DiCenso, Blythe, & Neville, 2014). For eksempel ga fokusgruppeintervjuet meg fordelene av å kunne observere interaksjonen mellom deltakerne rundt temaet, mens det individuelle intervjuet ga meg mulighet til å gå nærmere inn på temaer informantene introduserte og bidro følgelig til at jeg kunne få mer omfattende informasjon (Morgan, 1997).

Fokusgruppeintervjuene kunne videre bidra med ytterligere perspektiver og synspunkter som ikke nødvendigvis ville ha kommet frem i de individuelle intervjuene. Ifølge Wilkinson (2007, s. 187) er det nemlig en vanlig misoppfatning at mennesker vil holde tilbake informasjon om sensitive temaer i en gruppekontekst. Faktisk kan gruppekonteksten fasilitere utlevering av synspunkter som ikke vanligvis er tilgjengelige (Farquhar & Das, 1999; Kvale, 2007). En kombinasjon av individuelle intervjuer og fokusgruppeintervjuer kan dermed ha bidratt til mer informerte funn enn det som ville vært mulig med kun en av intervju typene.

Benyttelsen av både individuelle intervjuer og fokusgruppeintervjuer bidrar også til å øke studiets validitet (Carter et al., 2014, s. 546). Ved å benytte de samme informantene i både de individuelle intervjuene og fokusgruppeintervjuene kunne jeg for eksempel avkreftede eventuelle misforståelser og bekrefte at mine foreløpige tolkninger var korrekte.

Analyseprosessen

Selve analysen er tematisk og inspirert av Braun og Clarkes (2006) seks-steps guide for gjennomføring av tematisk analyse. Metoden er utbredt innen kvalitativ forskning og passer godt når formålet med analysen er å sanke kunnskap om den meningen som er skapt

om fenomenet som studeres av den/de gruppene man studerer (Joffe, 2011, s. 210). Joffe (2011, s. 210) argumenterer også for at tematisk analyse er blant de mest systematiske og gjennomsiktede formene for slikt arbeid, og at dette delvis skyldes metodens vektlegging av forekomsten av temaer, uten å ofre dybde i analysen. Tematilnærmingen i dette studiet er følgelig gjort med henblikk på hva som var mest typisk for informantenes beretninger om gruppeidentitet- og tilhørighet.

Det første steget i Braun og Clarkes (2006) guide involverer å bli kjent med datamaterialet og inkluderer transkriberingen av data i tillegg til flere gjennomlesninger av det transkriberte materialet. Steg to referer til genereringen av de innledende kodene og innebærer en systematisk gjennomgang av hele datamaterialet hvor all data blir tildelt en relevant kode. Det tredje steget innebærer å søke etter potensielle temaer, samt sortere all relevant data inn under hvert tema, mens man i steg fire skal kontrollere at temaene er beskrivende for de kodede dataekstraktene og datamaterialet i sin helhet. Steg fem innebærer å gi navn til de forskjellige temaene. Til sist i analyseprosessen skal dataekstrakter som fanger essensen av poengene man forsøker å demonstrere bli plukket ut og integrert i den endelige rapporten (Braun & Clarke, 2006).

Alle intervjuene ble transkribert av meg personlig ved hjelp av dataprogrammet HyperTRANSCRIBE⁷. Intervjuene ble transkribert ordrett, i tillegg til å inneholde pauser, latter og andre lyder for å forhindre misforståelser av beretningenes betydning under den videre analyseprosessen. Sitatene benyttet i presentasjonen av funnene er imidlertid blitt renskrevet, både for å lette leseopplevelsen og sikre anonymitet for informantene. Informantene har dessuten blitt tildelt to ulike ”informantnummer”, der det ene korresponderer med hvert sitat fra fokusgruppeintervjuet og det andre med sitatene fra det individuelle intervjuet. Dette har blitt gjort for å unngå at informanter som deltok i det samme fokusgruppeintervjuet skal kunne identifisere hvilke informanter som står bak sitatene fra de individuelle intervjuene.

Etter å ha transkribert og lest igjennom alle intervjuene startet jeg den innledende kodeprosessen. Til dette arbeidet benyttet jeg meg av dataprogrammet HyperRESEARCH⁸. Jeg kodet alt datamateriale, uavhengig av om jeg anså ekstraktene som relevante for forskningsspørsmålene mine eller ikke, da jeg ville unngå å utelukke noe på dette tidspunktet. Dette gjorde jeg ved å gi alle dataekstraktene korte navn jeg mente beskrev ekstraktets meningsinnhold, ofte supplementert med en notis vedrørende ekstraktets mer

⁷ For beskrivelse og nedlastning gå til <http://www.researchware.com>

⁸ For beskrivelse og nedlastning gå til <http://www.researchware.com>

implisitte betydning og eventuelle sammenheng med andre koder. En slik form for koding refererer til det Braun og Clarke (2006, s. 88) kaller ”data-driven” koding og kjennetegnes ved at temaene vil avhenge av selve datamaterialet og ikke utelukkende av forhåndsdefinerte forskningsspørsmål.

Under denne kodeprosessen oppdaget jeg en fremtredende og systematisk forekomst av dataekstrakter som virket å danne et tema utenfor rammen av forskningsspørsmålene mine. Temaet fremsto allikevel som relevant og interessant i forhold til det mer overordnede temaet ”gruppeidentitet”, da det omhandlet konstruksjonen av en ny sosial gruppe i informantenes diskusjoner rundt mulige konsekvenser av terrortrusselen. Når man analyserer et stort datamateriale hender det nettopp at det kan dukke opp uforutsette funn, og er man blind for dette kan man gå glipp av viktig og informativt materiale. Jeg bestemte meg derfor for å bringe dette mulige nye temaet med videre i analysen.

Etter at alt datamaterialet hadde fått tilhørende koder printet jeg ut alle intervjuene og begynte å gå igjennom alt materialet på nytt, denne gangen med forskningsspørsmålene presentert innledningsvis i tankene. Ved hjelp av markeringstusjer uthevet jeg alle koder og dataekstrakter som refererte til muslimsk identitet i tillegg til å notere meg hvordan de ulike konstruksjonene samsvarte med begreper fra sosial identitetsteori. Et slikt skifte mellom å studere materialet ut i fra det *rå datamaterialet* i seg selv (induktivt) og å studere datamaterialet i lys av en *teoretisk idè* som forskeren har bragt med seg til forskningen (deduktivt), er ifølge Joffe (2011, s. 210) det som kjennetegner kvalitativt arbeid av høy kvalitet.

Braun og Clarke (2006, s. 86) påpeker at analyseprosessen involverer en kontinuerlig bevegelse frem og tilbake mellom de ulike stegene og at skrivingen er en integrert del av analysen, ikke noe som kun utføres mot slutten av prosjektet. Dette var også tilfellet for den foreliggende analysen hvor jeg særlig hoppet mye frem og tilbake mellom steg tre og seks. Etter å ha markert alle dataekstraktene i henhold til forskningsspørsmålene, opprettet jeg et elektronisk dokument for hvert potensielle tema jeg mente dataekstraktene kunne danne og limte inn alle sitatene jeg mente refererte til det. Jeg inkluderte alle dataekstraktene jeg hadde markert på dette stadiet, slik at jeg hele tiden kunne kontrollere at hvert potensielle tema faktisk representerte både de forskjellige kodede dataekstraktene og intervjumaterialet i sin helhet.

Jeg brukte deretter mye tid på å klippe sitatene inn og ut av de ulike dokumentene i lys av stadig nye ideer for sammensetninger av dataekstraktene og potensielle temaer. Under denne prosessen hadde jeg flere samtaler med min veileder, hvor vi diskuterte både hvilke

dataekstrakter som refererte til det samme temaet, hva de betydde, samt hva temaene eventuelt kunne kalles. Jeg endte til slutt opp med totalt fire temaer; ”kategorisering av muslimer som terrorister”, ”kollektive strategier”, ”individuelle strategier” og ”ny inngruppe”. De tre første temaene handler om hvordan muslimsk identitet ble konstruert og evaluert av informantene, i tillegg til å demonstrere ulike strategier informantene benyttet for å forsvare muslimsk identitet bort fra en assosiasjon med islamske terrorister. Det fjerde og siste temaet beskriver konstruksjonen av en ny, felles sosial kategori som uventet dukket opp i analyseprosessen. De fire temaene vil bli presentert ved bruk av eksemplifiserende sitater plukket ut fra de mange potensielle sitatene som ble funnet i både de individuelle intervjuene og fokusgruppeintervjuene, og diskutert i forhold til sosial identitetsteori. Sitatene det henvises til er plukket ut med bakgrunn i deres evne til å illustrere viktige poenger og beskrive essensen ved det aktuelle temaet.

Kategorisering av muslimer som terrorister

Ved å påstå at de handlet som muslimer og på vegne av islam, kategoriserte terroristene som truet Norge alle muslimer som meningsfeller, tilhørende en felles, sosial kategori. Det kom tydelig frem i intervjuene at informantene betraktet denne selvkategorieringen som en trussel mot positiv muslimsk identitet. Samtlige av informantene uttrykte en forventning om at muslimer ville kunne oppleve negative holdninger og hendelser knyttet til sitt medlemskap i den muslimske gruppen som en konsekvens av offentliggjøringen av terrortrusselen.

I sitat 1 forteller en muslimsk informant om bekymringer knyttet til offentliggjøringen av terroristenes bakgrunn, da denne informasjonen ble betraktet som potensielt ødeleggende for relasjoner mellom informantens familie og andre ikke-muslimske familier.

Når de sier at trusselen er fra [personer med] islamsk bakgrunn så tenker jeg jo, det er jo ikke behagelig at du skal gå rundt å tenke, hva er det de tenker om oss? (*Mm*)⁹ La oss si de er kristne og tenker, eller det blir jo litt sånn da! De er jo kristne.. La oss si, hvis vi har på en måte kontakt med en norsk familie, (*Mm*) hva er det de syns om oss nå? Kanskje de ikke liker oss lenger? På grunn av at vi er muslimer?

Sitat 1: Individuelt intervju, informant 9, muslimsk kvinne

Frykten for fordommer knyttet til informantens muslimske gruppemedlemskap, innebærer en forventning om at ikke-muslimer betrakter alle muslimer som like, og i dette tilfellet, som like terroristene. Det forventes med andre ord at terrortrusselen fører til en

⁹ Sitater skrevet i kursiv symboliserer gjennomgående intervjuerens stemme.

depersonalisering (Hogg et al., 2004) av muslimer i Norge. Denne forventningen ble delt også av de ikke-muslimske informantene. I sitatet under beskriver informant 3 hva hun tror nordmenn med muslimsk bakgrunn tenkte da de fikk høre om terrortrusselen.

Jeg tror dem tenkte litt mer det at, skitt, nå får vi enda mer pes, om at det er muslimske. Det er liksom, det er så mye dritt om oss, det er så mye dritt om oss, så okey greit, nå er det bare enda mye mer.

Mm, hva slags dritt da?

Nei at dem er liksom sånn der, å, det er bare muslimer som... Ja at kanskje folk blir litt ekstra redd dem da og litt sånn, mer fordomsfull og... At, dem tenkte sikkert, å, nå kommer alle, alle skjærer oss over en kam uansett.

Sitat 2: Individuelt intervju, informant 3, ikke-muslimsk kvinne

I sitat 1 beskriver informant 9 en frykt for fordommer i *etterkant* av terrortrusselen.

Informant 3 antar på den annen side at fordommer mot muslimer var tilstede allerede før terrortrusselen sommeren 2014, men at de har økt som konsekvens av trusselen: ”nå får vi *enda* mer pes”. Denne antagelsen var vanlig blant informantene og understreker vanskeligheten ved å betrakte konstruksjoner av muslimsk identitet utelukkende i lys av terrortrusselen sommeren 2014. Tidligere terrortrusler- og angrep i islams navn er alle medvirkende faktorer i konstruksjonen av muslimsk identitet, i tillegg til andre fordommer som måtte eksistere og sirkulere om muslimer.

Fordommene mot muslimer blir videre antatt å manifestere seg i en redsel for gruppen. Informant 3 antar at folk (ikke-muslimer) blir ”ekstra redd dem” (muslimer) som en konsekvens av terrortrusselen. To av de ikke-muslimske informantene fortalte følgelig om konkrete situasjoner i dagene som fulgte offentliggjøringen av terrortrusselen hvor de opplevde frykt knyttet til personer med et ”muslimsk” utseende.

I sitat 3 beskriver informant 5 en mann som kom inn i butikken han jobbet i i Oslo sentrum noen dager etter offentliggjøringen av terrortrusselen. Butikken informanten jobbet i var en såkalt nisjeforettning og mannen som blir beskrevet i sitatet viste i følge informanten ingen interesse for butikkens innhold.

Også kommer det en da som ser ut som [han] er, ikke kledd seg ut, men som er... Dresscoden er med sånn kjole, typisk sånn muslim da. Og så begynner han å snakke på no arabisk til seg selv. (*Mm*) Det har jeg merket. Det var en nå nylig som gjorde det. Og... jeg prøver liksom ikke tenke over det, men jeg ble litt sånn, litt mistenksom, fordi hvorfor går han rundt? Jeg vet at når.. egentlig så, hva heter det? De ba, ber eller no sånt? Jeg tror at det var det han gjorde. (*Mm*) Altså... jeg vet ikke. Men jeg begynte å bli litt sånn, okey, hva er det han gjør her og... han går rundt.. også snakker han til seg selv på arabisk og.. ser litt rundt, også ser han på meg og bare nikker også... altså, jeg blir jo litt mistenksom.

Mistenksom?

Selvfølgelig! [...]

Mm. Men hva var det du var mistenksom om ovenfor han da?

Eh.. jeg vet ikke... jeg var bare.... jeg ble litt sånn, jeg vet ikke.. redd egentlig. Jeg følte litt sånn, på en måte et lite stikk i meg da at.... okey, nå ville det skje, ville det skje noe nå eller ikke?

Sitat 3: Individuelt intervju, informant 5, ikke-muslimsk mann

Informant 5 forteller at den muslimske mannens tilstedeværelse i butikken gjorde han oppriktig redd for at det potensielle terrorangrepet som var blitt annonsert nå kunne komme til å inntreffe. Han argumenterer for at årsaken til denne redselen var mannens ”mistenksomme” fremtreden, eksemplifisert ved at han snakket høyt på arabisk, gikk ”typisk” muslimsk kledd og tilsynelatende ikke hadde noe i butikken å gjøre.

Informant 2 beskrev en lignende opplevelse fra en busstur noen dager etter offentliggjøringen av terrortrusselen.

Også blir man jo også litt sånn der, da jeg satt på bussen på lissom sånn... Sørlandsekspressen da, altså du blir litt kritisk til folk som kommer på og [...] Jeg husker det var en dame i full burka som kom gående på med.. [et] par store poser og sånn der (ler) [...] Så jeg tenker at det var sikkert, alle på bussen satt sikkert og tenkte litt på det samme.

Sitat 4: Individuelt intervju, informant 2, ikke-muslimsk kvinne

I situasjonen beskrevet over stammer redselen for et potensielt terrorangrep fra en muslimsk kvinne som blir oppfattet som mistenkelig grunnet hennes bruk av burka og medbrakte store poser. Konstruksjonen av den muslimske terroristen er altså ikke forbeholdt det ene eller andre kjønn, både muslimske kvinner- og menn konstrueres som potensielle terrorister. Informant 2 antar også at de andre medpassasjerene på bussen tenkte det samme som henne da den muslimske kvinnen steg på, noe som tyder på at det kan være en vanlig konstruksjon blant ikke-muslimer i Norge.

Den prototypiske terroristen

Felles for opplevelsene til informantene i sitat 3 og 4 er at frykten deres er knyttet til muslimer som benytter seg av ulike *ytre markører* forbundet med muslimsk identitet og som hjelper dem med å kategorisere dem som muslimer. I sitatet under beskriver informant 7 hvordan han mener slike ytre markører blir assosiert med den prototypiske terroristen.

Altså typisk islamske bilde, altså, bilde av, det bilde folk har av ekstremister (*Mm*) føler jeg er at, okey, han har langt skjegg (*Mm*) også har han... muslimske... hodeplagg (*Ja*) ikkesant
At han SER¹⁰ muslimsk ut da?

Ja, han ser muslimsk ut.

Sitat 5: Individuelt intervju, informant 7, muslimsk mann

Den prototypiske terroristen blir av informant 7 konstruert som en mann med langt skjegg og muslimske hodeplagg. Det er med andre ord ulike karakteristikk som blir forbundet med medlemskap i den sosiale gruppen ”terrorist”. Informant 10 understreker denne

¹⁰ Ord skrevet med store bokstaver symboliserer vektlegging av dette ordet.

konstruksjonen ytterligere ved å henvise til en kommentar fra en av hennes venner rett etter offentliggjøringen av terrortrusselen.

Jeg husker veldig godt at det var en som sa.. å, vi kan gå inn i byen og kle oss ut som muslimer og skremme de andre.

Å skremme ja!

Ja. Også tenkte jeg, kle oss ut som muslimer da, for da setter du jo alle i en bås.

Sitat 6: Individuelt intervju, informant 10, muslimsk kvinne

Sitat 6 tydeliggjør essensen ved dette temaet, nemlig at terroristenes selvkategorisering som muslimer bidrar til å plassere alle muslimer ”i en bås”. At det ”å kle seg ut som muslimer” blir antatt å kunne skremme de som kan kategoriseres som ikke-muslimer, sier noe om hvem som kan tilhøre kategorien terrorist, samtidig som det utelukker andre. Muslimer som bruker ”typiske” muslimske klesplagg blir av informantene i større grad enn muslimer som ikke gjør det kategorisert som potensielle terrorister, samtidig som personer uten muslimsk bakgrunn blir utelukket fra å i det hele tatt kunne tilhøre gruppen.

De to neste temaene demonstrerer ulike strategier som ble benyttet av informantene i forsøk på å forsvare og opprettholde positiv muslimsk identitet- og gruppemedlemskap til tross for terroristenes selvkategorisering som muslimer.

Kollektive strategier

De mest hyppige strategiene benyttet som respons på den negative sosiale identiteten forårsaket av terroristene, innebar forsøk på å forbedre posisjonen til hele den muslimske gruppen, altså kollektive strategier (Blanz et al., 1998). Disse strategiene ble i stor grad støttet og foreslått også av de ikke-muslimske informantene.

Islamske ekstremister: en muslimsk minoritet

En fremtredende strategi innebar å tillegge terroristene andre egenskaper enn den øvrige muslimske befolkningen. På den måten kunne informantene separere terroristene fra den muslimske majoritetsgruppen og dermed opprettholde en positiv muslimsk identitet. Denne typen strategi samsvarer med det som blir kalt ”the black sheep effect” (Marques & Paez, 1994, s. 38). Ved å kategorisere avvikende gruppemedlemmer som ”svarte får”, adskilles de fra de øvrige gruppemedlemmene betraktet som ”gode representanter” for gruppen (Marques & Paez, 1994, s. 63, min oversettelse). I sitat 1 tar informant 4 muslimer i forsvar og beskytter muslimsk identitet ved å kategorisere terrorister som kun en liten minoritet av den muslimske befolkningen.

For det er bare noen fåtall terrorister, ikkesant, som claimer de er, ikkesant, som sier det er

dette vi støtter, dette er det muslimer står for. (1: Mm)¹¹ Og det er helt feil, det er jo bare et lite fåtall av (1: Mm) resten av den muslimske befolkningen i verden. Og da er det veldig dumt at vi skjærer alle over en kam da.

Sitat 7: Fokusgruppe 1, informant 4, ikke-muslimsk mann

I tillegg til å separere terroristene fra den muslimske majoritetsgruppen påpeker informant 4 urettferdigheten ved at noen få gruppemedlemmers holdninger og handlinger skal virke gjeldende for hele gruppen: ”og da er det veldig dumt at vi skjærer alle over en kam da”. I tillegg til å demonstrere at terroristenes holdninger ikke kan generaliseres til gruppen, illustrerer utsagnet hvor vanlig informant 4 mener denne typen generalisering faktisk er blant ikke-muslimer.

Informant 4 beskriver ikke bare terroristene som en gruppe muslimer som har andre holdninger enn majoriteten av muslimer. Ved å referere til terroristene som en gruppe muslimer som ”claimer” å være prototypiske for muslimer, posisjonerer informant 4 samtidig terroristene som løgnere, en muslimsk minoritet som *påstår* å eie sannheten om muslimske holdninger. En slik posisjonering av terroristene fordrer en motsatt posisjonering av majoritetsmuslimen. I dette tilfellet at majoritetsmuslimen er i besittelse av sannheten om hva muslimer står for.

En tilsvarende strategi blir benyttet i sitatene under, men i disse tilfellene blir terroristene antatt å være en muslimsk minoritet som har feiltolket budskapet i Koranen.

For når det kommer til religioner så er det så lett å tolke det, alle tolker jo på sin egen måte. (Mm) Og det er da de nitti prosent som tolker samme da, at det er en fredelig religion og alt skal være fredelig. (Mm) Også er det de ti prosentene som ødelegger for de, det er bare sånn. Og da er det lett å si at ja, muslimer er mer åpne for terror og mer åpne for det og det.

Sitat 8: Individuelt intervju, informant 4, ikke-muslimsk mann

Det som er kjernen her er at, islamistene, eller de ekstremistene, de har jo tolka koranen på sin måte (Mm) sant? De har jo tolka på helt annen måte en de som er..... Ja normale, altså vanlige muslimer da. Så de mener jo at til og med de som er muslimer, andre muslimer er [...] At de, de mener til og med at muslimer som ikke følger.. som ikke tolker det som de tolker det, også er, da er vanntro.

Sitat 9: Individuelt intervju, informant 5, ikke-muslimsk mann

I sitatene over blir det understreket at enhver religion er åpen for flere tolkninger. Terrorister og ekstremister har tolket islam på en annen måte enn majoritetsmuslimen og posisjoneres i kontrast til den ”fredelige”, ”normale” og ”vanlige” muslimen. Også i disse tilfellene splittes den muslimske gruppen i to og det konstrueres to ulike prototypiske muslimer; den ”ekstreme” muslimen som har feiltolket islam og er en muslimsk minoritet, og den ”normale” muslimen som har tolket islam ”riktig” og som en fredelig religion. I motsetning

¹¹ Tallet 1 symboliserer informant 1 i fokusgruppe 1. I sitater fra fokusgruppeintervjuene vil informantene gjennomgående bli referert til ved å henvise til deres respektive informantnummer. Når flere enn én informant blir sitert vil informantens bakgrunn stå oppgitt i en fotnote. I dette tilfellet er informant 1 en muslimsk kvinne.

til posisjoneringen av muslimske terrorister som løgnere i sitat 1, blir den muslimske terroristen i sitat 2 og 3 posisjonert som gruppede medlemmer som har *misforstått* Koranen. Likheten mellom de tre sitatene er imidlertid at majoritetsmuslimen i alle tilfellene blir konstruert som ”gode representanter” for den muslimske gruppen, mens terroristene blir antatt å være enkelte, ”svarte får”.

En felles oppfatning blant informantene var videre at radikaliseringsprosessen av stadig nye islamske ekstremister fant sted på grunn av enkelte menneskers behov for tilhørighet og samhold, ”goder” tilbudt av tett sammensveidete terrororganisasjoner. Det ble antatt at unge sto i størst fare for å bli ofre for en slik radikaliseringsprosess, da denne gruppen i større grad enn andre grupper ble betraktet som lette å manipulere. I sitatene nedenfor diskuteres det først hvordan informantene mener barn og unge blir utnyttet og manipulert av terroristene, og deretter hvordan denne manipulasjonen kan foregå med løfter om en martyrdød.

- 3: Og sånne små barn vet jo ingenting, de vet jo ikke no bedre de. (Mm) De blir lett påvirket ikkesant.
- 4: Blir lett manipulert
- 3: Ja. De blir jo helt, de blir jo hentet i ung alder, sånn ti-elleve... [...]
- 4: Det er den alderen man begynner å bli forma som person ikkesant og det utnytter dem, ikkesant (Mm) det er den alderen man blir lett manipulert.

Sitat 10: Fokusgruppe 1¹²

- 1: Så tenker man at man får.. Jeg vet ikke, et bra liv etter døden eller hva er det..
- 2: Ja, man blir hjernevaska på en måte (1: Ja) til å tro det er riktig.

Sitat 11: Fokusgruppe 2¹³

Ved å konstruere terroristene som en gruppe manipulerede og hjernevaskede muslimer, avviser informantene samtidig muligheten for at terroristene fullt ut kan ansvarliggjøres for sine handlinger: ”man blir hjernevaska til å *tro* at det er riktig”. Konstruksjonen posisjonerer terroristen i kontrast til den oppegående muslimen som besitter kunnskap om hva som er rett og galt innenfor islam. En slik konstruksjon av terroristene fratrar den ”normale” muslimen ansvaret for at noen muslimer radikaliseres, da denne gruppen har blitt ”lurt” av den muslimske minoriteten som enten har feiltolket Koranen eller lyver om meningene bak dens innhold.

Nedenfor demonstreres en annen strategi tatt i bruk av to av de muslimske informantene. Også i disse tilfellene blir terroristene antatt å være en muslimsk minoritet

¹² Informant 3: muslimsk mann, informant 4: ikke-muslimsk mann.

¹³ Informant 1: ikke-muslimsk kvinne, informant 2: muslimsk mann.

som har feiltolket budskapet gitt i religionen. Forskjellen består i at informantene her inkluderer også andre religiøse minoriteter i kategorien ”terrorist”.

Inkludering av andre i kategorien terrorist

En kollektiv strategi relatert til forandring av subjektet for sammenligning, innebærer å slå sammen en gruppe med en eller flere andre grupper slik at de sammen danner en ny, overordnet gruppe (Gaertner, Dovidio, Anastasio, Bachman, & Rust, 1993, s. 6). I sitat 12 påpeker informant 2 at alle religiøse grupper har, og har hatt, medlemmer som feiltolker budskapet i den aktuelle religionen, mens informant 9 i sitat 13 poengterer at terroristgruppen ISIL ikke kun består av muslimer.

Du har jo hatt kristne ekstremister, du har hatt... sikkert jødiske ekstremister, jeg vet ikke (*Jojo*) Du hadde jo korstogene blant annet, og da var det at kristne nesten utryddet hele.. halve Europa som ikke trodde på kristendommen. (*Mm*) Det er sånn, alle har hatt ekstremister i en eller annen periode for det [...] er alltid en eller annen gruppe folk som... feiltolker budskapet som blir gitt i religion, og det er det som er det negative, at man ikke [ser], det er der problemet ligger, at man feiltolker (*Mm*) Det er ikke det at religion er en pest og en plage

Sitat 12: Fokusgruppe 2, informant 2, muslimsk mann

Men jeg vet at den gruppen som er på en måte ISIL, som har dannet seg, (*Mm*) det er ikke bare ett sted. Og det er ikke bare én bakgrunn, det er ikke bare muslimer [...] Det er kristne også [...] Det er (*Ja*) på en måte fordelt i flere religioner (*Okei*) det er det jeg vet. Jeg vet i Storbritannia, det er mange som er kristne der som er med på den krigen.

Sitat 13: Individuelt intervju, informant 9, muslimsk kvinne

Inkluderingen av medlemmer fra andre religiøse grupper enn islam i kategorien terrorist gjør at ekstremisme og terrorisme ikke lenger er en egenskap utelukkende knyttet til muslimsk identitet: ”det er alltid en eller annen gruppe folk som feiltolker budskapet som blir gitt i en religion”. Ved å påpeke at alle religioner fra tid til annen opplever medlemmer som feiltolker religionens budskap, normaliserer informant 2 atferden til islamske ekstremister og posisjonerer den som en ”naturlig” utvikling innen enhver religion.

Informant 9 forsvarer videre muslimsk identitet ved å hevde at også kristne og medlemmer av andre religiøse grupper er tilsluttet ISIL. Ved å inkludere kristne i ISIL, avvises trusselen mot muslimsk identitet som illegitim. Det blir ikke lenger logisk holdbart å kategorisere norske muslimer i samme kategori som terroristene som truet Norge ettersom terroristene ikke utelukkende er muslimer. Hvis muslimer skal ansvarliggjøres for handlingene til ISIL må også kristne og medlemmene av andre religiøse grupper ansvarliggjøres.

Ekskludering av terrorister fra kategorien muslim

I likhet med strategien over er også ekskluderingen av terrorister fra den muslimske gruppen en strategi relatert til forandring av subjektet for sammenligning. I motsetning til

inkluderingen av andre grupper i en ny, overordnet kategori, innebærer denne strategien å splitte den tidligere inngruppen i to eller flere subgrupper, der den nye inngruppen blir oppfattet å ha høyere status sammenlignet med de nye utgruppene (Blanz et al., 1998, s. 702). I sitatene under blir den muslimske gruppen splittet i to; islamske ekstremister blir betraktet som medlemmer av en annen sosial gruppe enn muslimer.

Det er ikke vits i å diskutere sånne ting som ikke er sant i det hele tatt (*Mm*) for å si det sånn. Selv om det er en trussel, greit nok, men du vet at de ikke står for islam, de har sin egen tro de praktiserer. Og da kan de ikke gå å forvente at... Ja, da har ikke vi noe med det å gjøre (*Mm*) på en måte.

Sitat 14: Individuelt intervju, informant 6, muslimsk mann

Det er ikke vi som gjør det.

Hva mener du med vi?

Men det er ikke på en måte, det er ikke akkurat, vi er muslimer, men de later som de er muslimer, de som bruker terrortrussel.

Sitat 15: Individuelt intervju, informant 8, muslimsk mann

Trusselen mot en positiv evaluering av muslimsk identitet blir her løst ved å posisjonere terroristene utenfor islam. "Vi har ikke noe med det å gjøre" og "vi er muslimer, men de later som de er muslimer" demonstrerer tydelig hvordan *de* (terroristene) posisjoneres i kontrast til *vi* (muslimer). Terroristene tilhører ikke lenger kategorien muslim, men blir i stedet konstruert som en utgruppe muslimer kan sammenligne seg med. I likhet med strategien over hvor andre religiøse grupper ble inkludert i kategorien "terrorist", fører også *ekskluderingen* av terrorister fra den muslimske inngruppen til en avvisning av at muslimer i det hele tatt står overfor en identitetstrussel. Som informant 6 sier i sitat 14, "det er ikke vits i å diskutere sånne ting som ikke er sant i det hele tatt".

Individuelle strategier

Det kan virke som at den sterke assosiasjonen mellom islam og terrorisme gjør at de ulike kollektive forsvarsstrategiene beskrevet over ikke er tilstrekkelige i forsøkene på å beholde en positiv sosial identitet. Flere av de muslimske informantene demonstrerte ulike individuelle forsvarsstrategier som et alternativ til, eller i kombinasjon med, de kollektive strategiene i intervjuene.

Distansering fra den prototypiske muslimen

I tilfeller der en gruppe med lav status forsøker å bli mer og mer lik en utgruppe med høy status, blir de sagt å benytte seg av en identitetsstrategi kalt "assimilation" (Blanz et al., 1998, s. 700). Denne strategien resulterer til slutt i en ensidig sammenslåing av lav-status gruppen med høy-statusgruppen og gjør at den opprinnelige lav-status gruppen kan ta del i den tidligere utgruppens positive sosiale identitet (Blanz et al., 1998).

Blanz et al. (1998, s. 700) påpeker at det er uenighet rundt hvorvidt denne strategien kan betraktes som en kollektiv- eller individuell strategi. Tajfel, referert i Blanz et al. (1998, s. 700), kategoriserte den opprinnelig som en kollektiv respons på negativ sosial identitet, da han så den som en forbedring av evalueringen til *hele* den tidligere inngruppen. Nyere publikasjoner klassifiserer den på den annen side som en individuell strategi (Hogg & Abrams, 1988), da den her blir betraktet som en respons som referer til en spesifikk *subgruppe* av medlemmer fra lav-statusgruppen, og ikke nødvendigvis til et bortfall av hele den tidligere inngruppen. I tråd med Blanz et al. (1998) har jeg valgt å klassifisere assimilering som en individuell respons på negativ sosial identitet, da den i dette tilfellet kun referer til en forbedring av enkelte gruppemedlemmers sosiale identitet.

Innledningsvis ble det demonstrert at informantene benytter seg av ulike ytre markører forbundet med muslimsk identitet i kategoriseringen av medlemmer til gruppen. På tilsvarende måte fungerer *fraværet* av slike ”typiske” muslimske markører, som en måte de muslimske informantene kan distansere seg fra den devaluerte muslimske gruppen. I sitatene nedenfor forklarer to av de muslimske informantene hvordan ”vestlige” klær gjør det vanskeligere å kategorisere dem som muslimer og som en konsekvens av det, oppføre seg negativt mot dem.

Hva jeg har på meg kan kanskje, okay, for eksempel jeg ser mer vestlig ut enn hvis jeg hadde gått med tradisjonelle muslimske klær. Og da hadde det kanskje vært litt mer negative kommentarer til meg enn det jeg har på meg nå. (Mm) Og det er det som hovedsakelig får folk til å tenke mer negativt om de folkene.

Sitat 16: Individuelt intervju, informant 6, muslimsk mann

For når du ser, altså når du ser muslimsk ut så er det lettere å pointe deg ut, ikkesant (Mm) Okey han, pass på.

Sitat 17: Individuelt intervju, informant 7, muslimsk mann

I sitat 16 reflekterer informant 6 over hvordan hans bruk av det han betegner som ”vestlige” klær trolig beskytter han mot negative kommentarer knyttet til hans medlemskap i den muslimske gruppen. Han mener bruken av ”tradisjonelle muslimske klær” er det som ”hovedsakelig får folk til å tenke mer negativt om de folkene”. En strategi for å beskytte seg mot slike negative kommentarer blir derfor nettopp å ikke bruke slike klær. Som informant 7 i sitat 17 påpeker: ”når du ser muslimsk ut så er det lettere å pointe deg ut”.

I tillegg til å distansere seg fra de muslimene som bruker ”tradisjonelle” muslimske klær, kan bruken av ”vestlige” klær bli betraktet som en assimilering til den øvrige, ikke-muslimske majoritetsgruppen. Ved å bruke ”vestlige” klær blir informantene mer *like* ikke-muslimer og kan enklere ta del i denne gruppens positive sosiale identitet.

En splittelse av den muslimske gruppen

På spørsmål om hun tror terrortrusselen kan ha endret forholdet mellom muslimer og ikke-muslimer på skolen, svarer informant 9 at hun har mange norske venner og ville synes det var rart om disse plutselig ikke skulle like henne som en konsekvens av terrortrusselen. Hun begrunner dette med at hun er en veldig ”enkel” muslim som blant annet ikke bruker hijab.

Jeg har jo mange norske venner. (Mm) Hadde de liksom plutselig ikke likt meg for virkelig jeg er, fordi, på grunn av at jeg er muslim... (Ja) For jeg føler liksom på en måte, jeg er veldig sånn enkelt muslim. Jeg følger mine regler, jeg bruker ikke hijab, det er.. det gjør ikke moren min heller.

Sitat 18: Individuelt intervju, informant 9, muslimsk kvinne

For informant 9 symboliserer valget om å ikke bruke hijab også hennes grad av dedikering til islam: ”jeg er veldig sånn enkelt muslim”. Ved å argumentere for at det er nettopp hennes ”enkle” måte å være muslim på som gjør det mulig for henne å opprettholde vennskapene med ikke-muslimer, antyder hun at hun betrakter det som vanskelig for muslimer å være venn med ikke-muslimer dersom de er muslimer i en eller annen større grad enn henne. Dette skillet mellom ”enkle” muslimer, symbolisert ved fraværet av hijab, og muslimer med ”sterkere” tilknytning til islam, konstrueres også av enkelte av de ikke-muslimske informantene, eksemplifisert i sitatet under.

Jeg føler at hvis man går med hodeplagg så blir man veldig sånn synlig på at, okey, de er muslimer, og de føler det sterkt. Men de som ikke går med det på en måte blir nøytrale da, at de glir lettere inn med oss andre.

Sitat 19: Individuelt intervju, informant 1, ikke-muslimsk kvinne

Informant 1 forbinder muslimer som bruker hodeplagg med sterkere religiøs tilknytning til islam: ”de føler det sterkt”. Muslimer som ikke bruker hodeplagg blir på den annen side konstruert som mer ”nøytrale” i sitt forhold til religionen. Informanten mener videre at muslimer med et mer nøytralt forhold til islam ”glir lettere inn” med ikke-muslimer; et argument for at fjerningen av ”typiske” muslimske, ytre markører fungerer som en god strategi dersom en ønsker innpass i den ikke-muslimske utgruppen.

Informant 10 tillegger ikke bare muslimer som bruker hodeplagg en sterkere religiøs tilknytning, hun mener også at denne typen muslimer har mer ekstreme holdninger og er mindre samfunnsengasjerte enn muslimer uten hodeplagg.

Jeg tror jo liksom de som går kledd, det er jo et tegn på at de er muslimer. (Ja) Men også de kan jo, for jeg har jo en kusine som går med det, (Mm) og hun reagerte på samme måte som meg. (Mm) Men hun er jo også veldig sånn samfunnsengasjert og.. egentlig ikke sånn veldig muslim av seg. Men også, den jenta som tok den, jeg husker ikke hva hun heter, hun vandt Bergensprisen.

Vandt Bergensprisen?

Ja, hun som vandt det... arrangerte demonstrasjon. (Ja) Ja, hun gikk jo med hijab hun og, så det beviser liksom sånn at, DE også kan være på samme side som oss. Også tror jeg liksom de fleste som reagerer litt sånn, ekstremt eller, angriper USA da, det er ofte de som er veldig muslimer og som oftest går med disse tingene.

Tror du nordmenn også da, som ikke er muslimer, (10: Mm) tror du de også liksom skiller på...

Det tror jeg de gjør. (Ja) For det er litt sånn... hvis de ser meg så tenker de ikke, åja, hun er sikkert veldig muslim eller no.

Sitat 20: Individuelt intervju, informant 10, muslimsk kvinne

I sitatet over demonstrerer informant 10 hvordan det muslimske hodeplagget hijab blir benyttet som en markør til å skille mellom ulike ”typer” muslimer. Informanten splitter den norske muslimen i to ulike grupper der den ene får merkelappen ”veldig” muslim og posisjoneres i kontrast til henne og andre muslimer hun anser som like seg selv, eksemplifisert ved bruk av ord som *oss* (vi som *ikke* er veldig muslimer) og *dem* (de som *er* veldig muslimer). På samme måte som ekskluderingen av terroristene fra kategorien muslim fungerte som beskyttelse for hele den muslimske gruppen, fungerer splittelsen av den norske muslimen i to ulike subgrupper som en beskyttelse for de muslimene som kan kategoriseres i gruppen ”lite” muslim. I likhet med diskusjonen rundt klassifiseringen av strategien assimilering, mener jeg derfor at splittelsen av en gruppe i to eller flere subgrupper bør kunne klassifiseres som både en individuell og kollektiv strategi, da den kan benyttes med formål å beskytte både en hel gruppes identitet og kun enkelte gruppedlemmers.

Splittelsen av gruppen demonstreres videre ved å vise til ”utypiske” medlemmer av subgruppen informant 10 kategoriserer som ”veldig” muslim, ”men også de kan jo”, slik som hennes kusine og Faten Mahdi Al-Hussaini, en da 19 år gammel muslimsk kvinne som talte i mot IS og Profetens Ummah under en demonstrasjon mot ekstremisme i etterkant av terrortrusselen (Mogen, 2014). Informant 10 bruker Al-Hussaini som et eksempel på at en ”veldig” muslim faktisk kan være i mot islamsk ekstremisme, noe hun dermed karakteriserer som uvanlig for den typen muslimer som bærer plagg som hijab. Den ”veldige” muslimen blir altså assosiert med mer ekstreme holdninger og ligner den prototypiske terroristen av utseende.

Informant 6 påpeker på den annen side at det ikke alltid er tilfellet at de som er veldig religiøse viser det i form av ytre ”muslimske” markører. Dette blir av han betraktet som en trussel for de muslimene som ikke har ekstreme holdninger, da det gjør det vanskeligere for denne gruppen å markere sin avstand fra de ”veldig religiøse” muslimene ved å kle seg mer vestlig.

Enkelte folk jeg har møtt fra afrikansk, slærs, arabisk bakgrunn. (Mm) De er veldig, veldig religiøse, selv om de ikke ser ut som det. Jenter og gutter, de kan gå med vanlige, vestlige

klær, men de er veldig religiøse. Jeg kjenner en fyr [...] Han har støttet blant annet han der [...] Profetens Ummah, han har støtta han flere ganger. Både offentlig og foran venner og sånn, jeg har hørt han jeg [...] Han virker som en perfekt normal fyr liksom, det er sånn, han snakker flytende norsk og (Mm) han er en del av samfunnet hvor han bor, han jobber i lokalsamfunnet. (Mm) Men når han går ut og sier sånne ting blir jeg mer kritisk til hvordan de er da på en måte. Jeg blir mer redd for at DE skal ødelegge ryktet for de andre.

Sitat 21: Individuelt intervju, informant 6, muslimsk mann

I sitatet over posisjonerer informant 6 den ”veldig” religiøse muslimen i kontrast til det ”normale norske”. Det blir betraktet som uvanlig at en ”veldig” religiøs muslim bruker ”vanlig, vestlige klær”, noe han understreker ved å beskrive gruppen som religiøs, ”selv om de ikke ser ut som det”. Det uroer ham at muslimer som deler holdninger med ekstreme grupper som Profetens Ummah er velintegret i det norske samfunnet, da han anser dette som en potensiell trussel for de muslimene som bruker norske markører for å demonstrere avstand fra ekstremisme og terrorisme. Å være velintegret, markert ved å snakke flytende norsk, være en del av det norske samfunnet og kle seg vestlig er altså markører mange unge muslimer benytter seg av for å markere sin avstand fra ekstremisme og terrorisme.

Bytte av sosial gruppe

Individuell mobilitet er en individuell strategi som referer til disidentifisering med den devaluerte, sosial gruppen, samtidig som personen søker inkludering i en annen gruppe med høyere sosial status (Tajfel & Turner, 2010, s. 183). I sitat 22 gjengir informant 4 hvordan hans venn med muslimsk bakgrunn responderte på beskyldninger om å ”drive med terror”.

Gutta kødda og bare, ja, du driver med terror og sånt (Ja?) Så bare nei, jeg er hundre prosent norsk (Ja) Og da kom den at.. han valgte liksom bare.. Jeg er norsk.

Sitat 22: Individuelt intervju, informant 4, ikke-muslimsk mann

For det første er sitatet over nok et eksempel på hvor inkorporert ideen om den muslimske terroristen er blant ikke-muslimer. Selv om beskyldningene om at informantens muslimske venn driver med terror er ment som en spøk, demonstreres assosiasjonen mellom muslimsk identitet og terrorisme tydelig. For det andre er sitatet et godt eksempel på hvordan bytte av sosial gruppe kan løse problemer forbundet med medlemskap i en devaluert sosial gruppe. Ved å benekte medlemskap i den muslimske gruppen kan ikke lenger informantens venn assosieres med terrorisme. I tillegg til å forlate den muslimske gruppen selvkategoriserer informantens venn seg eksplisitt som norsk, ”jeg er hundre prosent norsk”, og demonstrerer følgelig at muslimsk identitet i hans øyne ikke blir betraktet som forenelig med en norsk identitet.

Positiv sosial identitet er imidlertid ikke utelukkende forbeholdt muslimer som forkaster sin muslimske identitet eller ikke-muslimer som kan kategoriseres som ”hundre

prosent norske”. Et overraskende funn i analyseprosessen involverte konstruksjonen av en ny, felles, sosial gruppe, som muliggjorde positiv sosial identitet for både de muslimske og ikke-muslimske informantene.

Ny inngruppe

Unge vs. eldre

Slik metakonstrastprinsippet indikerer (Turner & Onorato, 2010, s. 323) selvkategoriserte informantene seg spesifikt i den felles kategorien ”ung” når samtale dreide seg rundt temaet ”fordommer”, en kontekst hvor forskjellene mellom medlemmene i denne kategorien tydelig ble oppfattet som mindre enn forskjellene mellom medlemmene i kategoriene ”ung” og ”eldre”. Medlemmer av gruppen karakterisert som ”eldre” ble følgelig konstruert som mer fordomsfulle enn medlemmer av kategorien ”ung”, av alle informantene i dette studiet. I sitat 24 diskuterer informantene i fokusgruppe 2 om det virkelig er slik at den yngre generasjonen er mindre fordomsfull enn den eldre, samt hvilke faktorer som ligger til grunn for denne antagelsen.

2: Ja, du har jo meg og XXXX¹⁴ her. (1: Ler) Hun har ikke noe i mot meg tror jeg

Nei?

1: Nei (ler)

2: Eller... ja så.. hvis det hadde vært en eldre kvinne så hadde hun kanskje vært mer forsiktig med hva hun sier her eller..

Hvorfor er det sånn?

2: Fordi det ikke var like mange utlendinger i Norge på femti-seksti-søtti-tallet som det er nå

1: Ja

Er det det eneste svaret? At det er fordi de ikke er vant til det på en måte? Er det noe annet?

1: Det tror jeg, eller... Ja, det er liksom det jeg tenker da at det er fordi de.. Det ukjente er på en måte skummelt da.

Sitat 24: Fokusgruppe 2¹⁵

På samme måte som i sitatet over var en vanlig oppfatning blant informantene at årsaken bak de antatte fordomsfulle holdningene til den eldre generasjonen, skyldtes en frykt for det ukjente. Informant 2 eksemplifiserer dette poenget ved å påpeke at informant 1, et medlem av den yngre generasjonen, ikke har noe i mot han til tross for hans muslimske bakgrunn. Han posisjonerer med andre ord informant 1 som fordoms*fri*. Dersom Informant 1 hadde

¹⁴ Tegnene XXXX blir benyttet for å anonymisere navn på personer eller steder benyttet av informantene i intervjuene.

¹⁵ Informant 1: ikke-muslimsk kvinne, informant 2: muslimsk mann.

vært en ”eldre kvinne” mener informant 2 på den annen side at situasjonen ville vært annerledes. Han begrunner denne antagelsen med at innvandringen til Norge ikke begynte før etter femti-tallet, noe som har resultert i at den eldre generasjonen ikke har vokst opp med ”utlendinger” rundt seg. Informant 1 bekrefter at hun er enig i dette resonnementet og legger til at det er nettopp dette ”ukjente” ved utlendinger hun tror de eldre opplever som skummelt. Et oppvekstmiljø bestående av mennesker med forskjellige bakgrunner blir altså antatt å være en forebyggende faktor for fordommer mot innvandrere i Norge.

De ikke-muslimske informantene benyttet ofte egne besteforeldre som eksempel når de konstruerte den eldre generasjonen som mer fordomsfull enn den yngre, samtidig som de posisjonerte seg selv i kontrast til gruppen.

Altså jeg har jo en oldemor på 97 år [...] Og hun har det da litt vanskelig når det da, hun er oppvokst selv med bare norske, hvite folk. Og når det da plutselig kommer en hjemmesykepleier som da så vidt kan norsk og på en måte skal prøve å hjelpe henne og vaske henne og dusje henne og sånn, så syns hun det er litt vanskelig. Mens jeg som på en måte er ung, og lever i det nye samfunnet hvor alle er like og det på en måte ikke er noen forskjell da føler jeg, så det kommer ann på, ja, om du er gammel eller ung eller hvordan, ja [...] Hun kan jo ikke så mye om deres bakgrunner og tradisjoner og sånn som vi unge i skolen lærer om i religion og alt det der. Lærer om hvordan det de har det.

Sitat 25: Individuelt intervju, informant 1, ikke-muslimsk kvinne

I likhet med informantene i sitat 24 begrunner informant 1 de eldres fordommer med en redsel for det ukjente. Informanten forklarer at det er vanskelig for en person som er oppvokst med ”bare norske, hvite folk” og ”plutselig” skulle forholde seg til hjemmesykepleiere som bare ”så vidt kan norsk”. Informant 1 kontrasterer så oldemorens opplevelser med sine egne, ”mens jeg som på en måte er ung”, og posisjonerer seg følgelig som en person som ikke deler disse oppfatningene, nettopp fordi hun kan kategoriseres som tilhørende den sosiale gruppen ”ung”. Fordomsfrie holdninger blir altså betraktet som en prototypisk egenskap ved personer som kan kategoriseres som unge.

I tillegg mener informant 1 at den yngre generasjonens fordomsfrie holdninger skyldes en forandring i det norske samfunnets *verdier*. Hun mener den yngre generasjonen har vokst opp i et samfunn hvor verdien *likhet* blir vektlagt, eksemplifisert ved skolens inkludering av kunnskap om andre religioner i dens undervisning. I tillegg til å symbolisere verdien likhet viser skolens inkludering av undervisning om andre religioner til en antakelse om at *kunnskap* om andre kulturer har stor betydning for forebygging av fordommer. Informant 1 mener en av årsakene til oldemorens fordommer skyldes at hun ikke *kan* ”så mye om deres bakgrunner og tradisjoner” som det medlemmer av den yngre generasjonen gjør.

Vennskap vs. uvitenhet

I tillegg til kunnskap om, og et oppvekstmiljø bestående av, andre kulturer og religioner, ble *vennskap* mellom muslimer og ikke-muslimer ansett som en viktig forklaringsfaktor for hvorfor unge ble antatt å ha mindre fordommer enn eldre. I sitat 26 argumenterer informant 6 for at en stor del av den yngre, ikke-muslimske generasjonen har venner med muslimsk bakgrunn og at det er nettopp disse vennskapene som forebygger fordomsfulle holdninger blant de unge.

Den yngre generasjonen, halvparten av dem er jo som.... De fleste av dem er jo venner med utlendinger. (Mm) Så jeg tror ikke de er direkte redde for dem. Plutselig okey, nei, du er utlending, jeg er redd for deg, selv om du har vært venner i ti år

Sitat 26: Individuelt intervju, informant 6, muslimsk mann

Informant 6 påpeker over hvor usannsynlig han syntes det er at unge, ikke-muslimer, som har hatt muslimske venner gjennom en årrekke, plutselig skal utvikle en frykt for sine muslimske venner som en konsekvens av terrortrusselen fra islamske ekstremister.

Informant 2 og 5 påpeker imidlertid at ikke alle som kan kategoriseres som unge har venner med ulik bakgrunn fra dem selv, og derfor ikke nødvendigvis kan karakteriseres som fordomsfrie.

Altså, jeg har jo mange muslimske venner og sånn så jeg tenker jo ikke sånn på MUSLIMER generelt på en måte, men folk som kanskje ikke har det da, at man blir litt mere... Jeg har jo noen venner som aldri er, eller, altså som BARE er på XXXX hele tiden og aldri går inn i byen og sånn. Og de får jo veldig sånn svart hvitt syn på det da [...] Så det blir jo på en måte litt sånn [som med eldre] også for de på vår alder som aldri henger med andre folk da [...] For man skjønner ikke at det jo er stor forskjell innad der og.

Sitat 27: Individuelt intervju, informant 2, ikke-muslimsk kvinne

Og jeg vet om skoler på langt, lenger inn i vestkanten, der det nesten bare er norske. De kan jeg kanskje tenke meg er litt mer fordomsfulle. Men det er på grunn av at de ikke vet så mye, de er ikke vant til å gå på skolen med mange som har innvandrerbakgrunn da.

Sitat 28: Individuelt intervju, informant 5, ikke-muslimsk mann

Unge som ikke har venner med ulik bakgrunn fra dem selv, blir i sitatene over ekskludert fra den nye inngruppen, fordi denne gruppen ikke kan sies å være karakterisert ved den prototypiske egenskapen ”å være fordomsfri”. Informant 2 sammenligner denne gruppen unge med eldre, ”så det blir jo på en måte litt sånn også for de på vår alder som aldri henger med andre folk”, og kategoriserer de dermed i en og samme utgruppe, karakterisert ved den prototypiske egenskapen ”å være fordomsfull”. Den nye inngruppen snevres følgelig inn til kun å inkludere personer som kan kategoriseres som unge og har venner med ulike bakgrunner.

I tillegg til den prototypiske egenskapen ”å være fordomsfull”, karakteriseres utgruppedlemmer av både informant 1 og informant 5 som ”uvitende”: ”man *skjønner ikke* at det jo er stor forskjell innad der” og ”det er på grunn av at de *ikke vet* så mye”. Ved å

tillegge utgruppemedlemmer den prototypiske egenskapen ”å være uvitende”, posisjoneres samtidig inngruppemedlemmer som det motsatte. Unge som har venner med ulike bakgrunner *forstår* at det er ”stor forskjell innad” i den muslimske gruppen og at alle muslimer derfor ikke kan ”settes i bås” med islamske ekstremister. Informantene i studien kategoriseres seg følgelig også som en gruppe kjennetegnet ved den prototypiske egenskapen ”å være vitende”.

En felles oppfatning blant informantene var videre at media var skyld i utgruppens fordomsfulle holdninger overfor muslimer. Ved å portrettere muslimer mer negativt enn andre grupper i det norske samfunnet mente informantene at personer som ikke hadde kjennskap til muslimer (for eksempel unge uten venner med muslimsk bakgrunn) nettopp på grunn av deres uvitenhet om hvordan muslimer ”egentlig er”, ble påvirket til å tro at medias negative fremstillinger av muslimer var korrekte.

- 4: Når jeg var i forsvaret da, så var jeg på rom med... Flertallet var jo norske. (Mm) Flertallet var folk fra helt nord eller helt sør. Og da var det han ene jeg bodde med, han... Det var sånn at han var redd for å dra ned til Oslo. På grunn av at han trodde han kom til å bli knivstukket av en eller annen utlending (1: Mm) Og da, okey hallo kompis, da har du ikke vært der nede. (Mm) Men det var sånn han var kjent med det da. Fordi han var kjent med Oslo via det han hørte i media da, og i media så var det alltid en eller annen somalier voldtok en kvinne, en eller annen muslim. (Mm) Og hver gang det var en norsk en så var det liksom, en mann ble tatt, ikke sant. (Mm) Å det var sånn han hadde bekjentskap til utlendinger da, det han leste i media også videre. Og han var ikke da.. han var jo ikke rasistisk av den grunn, men det var sånn han trodde flertallet var da, i Oslo. Det sier jo litt da, uvitenhet.

Ja, uvitenhet.

- 4: Men det var jo ikke hans feil fordi, det er jo ikke hans feil at han kommer fra et sted der hvor det ikke er så mange utlendinger og det eneste middelet han har til å bli kjent med den ytre verden er media. Og det som står i media er... ja.
- 3: Man går jo alltid tilbake til media uansett.
- 4: Ja, det gjør egentlig det.
- 3: De pleier bare nesten, de pleier aldri å skrive en kristen mann gjorde det.
- 4: Nei! Jeg har aldri, ALDRI lest en kristen mann.
- 3: Jeg har alltid lest en muslimsk, eller.. bare en mann, ikke no...

Sitat 29: Fokusgruppe 1¹⁶

- 1: Og ting man hører på TV og sånn. Man blir mindre kritisk til det fordi man har jo ikke noe å sammenligne det med. Eller man *forstår* ikke helt liksom (Mm) hva som faktisk er situasjonen da.

Fordi det er misledende tenker du på? [...]

- 1: Ja, ja, det syns jeg i stor grad det er.
- 2: Hun har jo rett der, fordi du har jo [ikke] hvis du bor i Alta eller no sånt no (1: ler) og du ikke kjenner noen utlendinger, jeg tror ikke det er utlendinger i Alta (1: ler) Hvis du ikke

¹⁶ Informant 1: muslimsk kvinne, informant 3: muslimsk mann, informant 4: ikke-muslimsk mann.

kjenner noen utlendinger da er det sånn, okey, jeg leser på nyhetene, det skjedde et bombeangrep i Pakistan som nevnt (*Ja*) Det første man tenker da er jo, det landet er i trøbbel, og det er utlendinger der, det er muslimer i det.

Sitat 30: Fokusgruppe 2¹⁷

I sitatene over ser vi hvordan media får skylden for ikke-muslimers fordommer mot muslimer. Informantene mener medias fremstillinger av muslimer er både urettferdige, ”de pleier aldri å skrive en kristen mann gjorde det” og misledende fordi de ikke viser ”hva som faktisk er situasjonen”. Uvitenhet blir igjen trukket fram av informantene som medvirkende i opparbeidelsen av fordommer mot muslimer, ettersom informantene mener ikke-muslimer som bor *andre* steder enn i Oslo ”blir mindre kritiske” til medias negative fremstillinger av muslimer, som en konsekvens av mangel på muslimske bekjentskap å ”sammenligne” den misledende informasjonen med. For å kunne kategoriseres i den nye inngruppen blir dermed et tredje kriterium geografisk bosted i Oslo. Den nye inngruppen inkluderer følgelig personer med både muslimsk- og ikke-muslimsk bakgrunn dersom de kan kategoriseres som unge og urbane med et multikulturelt nettverk av venner. Medlemskap i den nye inngruppen er videre forbundet med positiv sosial identitet ettersom den, i motsetning til utgruppene den sammenlignes med, er forbundet med de prototypiske egenskapene ”å være fordomsfri” og ”vitende”.

Diskusjon

Terrortrusselen mot Norge bragte global, islamsk terrorisme nærmere det norske samfunnet og førte til diskusjoner rundt hvilke konsekvenser et eventuelt terrorangrep kunne ha for norske muslimer, samt forholdet mellom muslimer og ikke-muslimer (Baastad, 2014; Johansen et al., 2014; Lorentzen, 2014; Sande, 2014). Dette studiet har følgelig undersøkt hvordan unge nordmenn med både muslimsk og ikke-muslimsk bakgrunn konstruerer og evaluerer muslimsk identitet i etterkant av terrortrusselen, og hvorvidt terrortrusselen har endret muslimsk gruppetilhørighet- og persepsjon blant informantene.

Ved hjelp av sosial identitetsteori (Tajfel & Turner, 2010) har det vært mulig å studere både hvordan de muslimske informantene opplevde å tilhøre en ofte stigmatisert gruppe (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2010), i tillegg til de ikke-muslimske utgruppemedlemmenes representasjoner av den muslimske gruppen. Studiet viser at gruppemedlemskap ikke er en statisk posisjon, men at mennesker kan oppta flere sosiale identiteter samtidig og at de ulike parameterne som karakteriserer en sosial gruppe er under stadig forhandling og forandring.

¹⁷ Informant 1: ikke-muslimsk kvinne, informant 2: muslimsk mann.

Informantene i dette studiet konstruerte muslimsk identitet på ulike måter og viste at det ikke finnes kun én måte å være muslim på i Norge. Spesielt fremtredende var informantenes distinksjon mellom det å være ”veldig” religiøs muslim og ”lite” religiøs muslim, som igjen ble knyttet til ulike verdier og karakteristikk. Hvorvidt terrortrusselen har endret muslimsk gruppetilhørighet- og persepsjon blant informantene er imidlertid vanskelig å gi et konkret svar på. De muslimske informantenes bruk av det som kan klassifiseres som individuelle strategier innen sosial identitetslitteraturen (Blanz et al., 1998) er ikke nødvendigvis en konsekvens av terrortrusselen, men kan illustrere en måte å være muslim på som informantene alltid har benyttet. Det finnes ikke nødvendigvis en motsetning mellom det å kle seg vestlig, være muslim og norsk.

Funnene viste allikevel at den allmenne terrortrusselen sommerens trussel inngår i gjør informantene bevisste både på hvem de er, hvordan de blir opplevd og hvordan de opplever andre. Den hyppige bruken av kollektive strategier for å beskytte muslimsk identitet vitner om at trusselen fra islamske ekstremister faktisk ble opplevd som en reell trussel mot positiv muslimsk gruppetilhørighet. De muslimske informantenes frykt for fordømmer som konsekvens av terrortrusselen, og de ikke-muslimske informantenes frykt for at muslimer kunne være potensielle terrorister, tyder også på at terrortrusselen kan ha påvirket forholdet mellom muslimer og ikke-muslimer, i hvert fall i dagene rett etter offentliggjøringen av terrortrusselen.

Til tross for at de ulike konstruksjonene av muslimsk identitet kan ha vært tilstede lenge før sommerens terrortrussel kan trusselen altså ha bidratt til, om ikke annet, en midlertidig forsterkning av skillene trukket både mellom muslimer og ikke-muslimer og mellom ulike ”typer” muslimer. I likhet med Cameron et al.’s (2013) studie demonstrerte funnene en ”lumping” av muslimer som potensielle terrorister, men i det foreliggende studiet i stor grad forbeholdt den muslimske gruppen karakterisert som ”veldig” muslim. Muslimsk identitet kombinert med bruk av ytre, muslimske markører som for eksempel hijab eller langt skjegg ga i mye større grad opphav til en negativ sosial identitet enn en muslimsk identitet blottet for disse ytre karakteristikkene. Tilsvarende Fischer et al.’s (2007) studie av tyskeres implisitte teorier om muslimer konstruerte informantene i dette studiet den førstnevnte typen muslim som mer religiøs, ekstrem, konspiratorisk og mindre samfunnsengasjert enn den sistnevnte typen muslim.

”Felles for mange personer som søker seg til ekstremistiske miljøer er opplevelse av utenforskap” (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015, s. 15). Negative konstruksjoner og marginalisering av muslimer i kategorien ”veldig ” muslim kan derfor bidra til økt

oppslutning til ekstreme islamske miljøer i forsøk på å finne miljøer hvor man kan oppleve positiv sosial identitet og tilhørighet. Voksende ekstreme islamske miljøer kan videre føre til økt mobilisering og koordinering av islamfiendtlige høyreekstreme grupper da de to miljøene blir antatt å ha en gjensidig påvirkning på hverandre (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 10). I etterkant av terrorangrepene i Paris (Jor, 2015) og København (Jørgensen, 2015) har det for eksempel blitt arrangert flere demonstrasjoner i regi av den anti-islamske Pegidabevegelsen både i Norge og andre europeiske land (Norheim, 2015; Sandø, 2015).

Studien viste imidlertid at en muslimsk bakgrunn ikke nødvendigvis er forbundet med en negativ sosial identitet. I likhet med de muslimske informantene konstruerte samtlige av de ikke-muslimske informantene islamske terrorister som "svarte får", en muslimsk minoritet de ikke anså som representative for den muslimske gruppen. Informantene mente også at fordommer mot muslimer var en konsekvens av uvitenhet, fremmedfrykt og ikke-eksisterende vennskap mellom muslimer og ikke-muslimer og konstruerte en ny inngruppe i kontrast til utgrupper karakterisert ved disse egenskapene.

Studien viser følgelig at arbeid rettet mot å fremme inkludering og relasjonsbygging mellom norske muslimer og ikke-muslimer er høyst relevant i etterkant av terrortrusselen, både for å muliggjøre positiv sosial identitet og forebygge utenforskap. Spesielt gjelder dette relasjonen mellom de som blir konstruert som "veldig" muslim på den ene side og gruppene "lite" muslim og ikke-muslim på den annen. Ved å minske skillene som allerede eksisterer mellom gruppene kan radikaliserings og eventuell fremtidig tilslutning til ekstreme grupper forebygges. Dersom det skulle komme en ny terrortrussel- eller angrep er det også viktig å ha arbeidet med en tilnærming mellom gruppene, slik at det ikke skjer en ytterligere polarisering mellom disse og stigmatiseringen av den "veldige" muslimen blir forsterket.

Skolen blir ansett å ha en viktig rolle i dette arbeidet. Ved å "lære elevene å omgås hverandre med respekt og utvikle etisk, sosial og kulturell kompetanse" skal skolen i tillegg til å være en kunnskapsformidlende institusjon, være en arena som fremmer inkludering og forebygger radikaliserings (Justis- og politidepartementet, 2010, s. 22). Med et skjerpet terrortrusselnivå (PST, 2014) blir en viktig oppgave for norske skoler fremover derfor å fokusere på nettopp slike verdier og kompetanser, kanskje spesielt på skoler hvor elevmassen er forholdsvis homogen og elevene ikke har mulighet til å danne vennskap på tvers av ulike bakgrunner, slik informantene i dette studiet har hatt mulighet til.

Samfunnet i sin helhet har også et stort ansvar, samt store innflytelsesmuligheter, når det gjelder forebyggingen av negative konsekvenser fra global, islamsk terrorisme.

Eksempelvis bør medias negative fremstillinger av muslimer tas et oppgjør med. Ved å utfordre negative og uriktige sirkulerende historier i mediebildet, og gi mer plass til positive historier, kan fordommer basert på uriktige og negative fremstillinger forebygges (Cameron et al., 2013). Politiske ledere kan også oppmuntre nordmenn til å danne positive relasjoner på tvers av ulike bakgrunner og religiøs identitet, og skape og legge til rette for arenaer hvor nettopp denne relasjonsbyggingen kan finne sted.

Konklusjon og forslag til fremtidig forskning

Studien viste at muslimsk identitet ble konstruert og evaluert på ulike måter i etterkant av terrortrusselen. Spesielt fremtredende var en distinksjon mellom det å være ”lite” muslim og ”veldig” muslim, hvor den siste kategorien ble evaluert mer negativt sammenlignet med den første. Studien viste imidlertid at identitetskategoriene ikke er statiske, men at de er under stadig forhandling og forandring. Hvorvidt terrortrusselen har endret muslimsk gruppetilhørighet-og persepsjon blant informantene gis ikke et konkret svar på, da det er umulig å avgrense informantenes konstruksjoner til kun å være et resultat av sommerens terrortrussel. Studien indikerte imidlertid at terrortrusselen opplevdes som en trussel mot positiv muslimsk identitet, og førte til en mistenkeliggjøring av muslimer i kategorien ”veldig” muslim, i dagene rett etter offentliggjøringen. For å forhindre stigmatisering og marginalisering av muslimer i kategorien ”veldig” muslim, ble det oppfordret til arbeid rettet mot å fremme inkludering og relasjonsbygging mellom norske muslimer og ikke-muslimer.

Alle informantene i dette studiet hadde en klesstil som kan bli karakterisert som ”vestlig”. Det ville derfor vært interessant å gjennomføre en tilsvarende studie med muslimske informanter som benytter seg av de ”typiske” muslimske markørene beskrevet av informantene i dette studiet. Etersom denne gruppen muslimer ble forbundet med en mer negativ sosial identitet, fremstår det som sannsynlig at denne gruppen kan ha merket andre konsekvenser av terrortrusselen, enn de muslimske informantene i dette studiet.

Intervjuer med ikke-muslimske informanter som har mindre kjennskap til muslimer, og er fra andre geografiske områder i Norge enn Oslo, ville også vært interessant å utføre med tanke på informantenes vektlegging av vennskap på tvers av ulike bakgrunner som forebyggende mot fordommer. Et slikt studie ville samtidig utforsket om denne antagelsen er en faktisk realitet.

Litteraturliste

- Arciszewski, T., Verhac, J. F., Goncalves, I., & Kruglanski, A. (2009). From psychology of terrorists to psychology of terrorism. *Revue Internationale De Psychologie Sociale-International Review of Social Psychology*, 22(3-4), 5-34.
- Bjørnland, B. (2014). Mulig terrortrussel mot Norge.
<http://www.pst.no/media/pressemeldinger/mulig-terrortrussel-mot-norge/>.
- Blanz, M., Mummendey, A., Mielke, R., & Klink, A. (1998). Responding to negative social identity: A taxonomy of identity management strategies. *European Journal of Social Psychology*, 28(5), 697-729.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Broom, A., Hand, K., & Tovey, P. (2009). The role of gender, environment and individual biography in shaping qualitative interview data. *International Journal of Social Research Methodology*, 12(1), 51-65. doi: 10.1080/13645570701606028
- Burr, V. (2003). *Social constructionism* (2nd ed. utg.). London: Routledge.
- Baastad, S. (2014). Terrortrusler rammer muslimer. *Romerikes Blad*, s. 16, del 1.
- Cameron, L., Maslen, R., & Todd, Z. (2013). The dialogic construction of self and other in response to terrorism. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 19(1), 3-22. doi: 10.1037/a0031471
- Carter, N., Bryant-Lukosius, D., DiCenso, A., Blythe, J., & Neville, A. J. (2014). The use of triangulation in qualitative research. *Oncology Nursing Forum*, 41(5), 545-547. doi: 10.1188/14.onf.545-547
- Dommersnes, T. D. (2004, 11. mars). Bombemassakre i Madrid, *Stavanger Aftenblad*, s. 10, del 1.
- Doosje, B., Spears, R., & Ellemers, N. (2002). Social identity as both cause and effect: The development of group identification in response to anticipated and actual changes in the intergroup status hierarchy. *British Journal of Social Psychology*, 41(1), 57-76. doi: 10.1348/014466602165054
- Doosje, B., Zebel, S., Scheermeijer, M., & Mathyi, P. (2007). Attributions of Responsibility for Terrorist Attacks: The Role of Group Membership and Identification. *International journal of conflict and violence*, 1(2), 128-141.
- Doosje, B., Zimmermann, A., Kupper, B., Zick, A., & Meertens, R. (2009). Terrorist Threat and Perceived Islamic Support for Terrorist Attacks as Predictors of Personal and Institutional Out-Group Discrimination and Support for Anti-Immigration Policies -

- Evidence from 9 European Countries. *Revue Internationale de Psychologie Sociale*, 22(3-4), 203-233.
- Eimot, K. (2014). *Terrorisme i den norske mediediskursen*. (Masteroppgave). Universitetet i Oslo.
- Ellemers, N. (1993). The Influence of Socio-structural Variables on Identity Management Strategies. *European Review of Social Psychology*, 4(1), 27-57. doi: 10.1080/14792779343000013
- Ellemers, N., & Haslam, S. A. (2012). Social identity theory. I P. V. Lange, A. Kruglanski & E. Higgins (Red.), *Handbook of theories of social psychology* (Vol 2) (s. 379-398). Thousand Oaks, CA: Sage Publications Ltd. doi: 10.4135/9781446249222.n45
- Ellemers, N., Spears, R., & Doosje, B. (2002). Self and social identity. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 161-186. doi: 10.1146/annurev.psych.53.100901.135228
- Ezzati, R. (2009). "Er du moderat, islamist eller terrorist?": Identitetsarbeid blant unge nordmenn med muslimsk bakgrunn i kjølvannet av 11. september 2001. (Masteroppgave). Universitetet i Oslo.
- Farquhar, C., & Das, R. (1999). Are focus groups suitable for sensitive topics? I R. S. Barbour & J. Kitzinger (Red.), *Developing focus group research: Politics, theory and practice* (s. 47-63). doi: 10.4135/9781849208857.n4
- Fischer, P., Greitemeyer, T., & Kastenmuller, A. (2007). What do we think about Muslims? The validity of westerners' implicit theories about the associations between Muslims' religiosity, religious identity, aggression potential, and attitudes toward terrorism. *Group Processes & Intergroup Relations*, 10(3), 373-382. doi: <http://dx.doi.org/10.1177/1368430207078697>
- Gaertner, S., Dovidio, J., Anastasio, P., Bachman, B., & Rust, M. (1993). The Common Ingroup Identity Model: Recategorization and the Reduction of Intergroup Bias. *European Review of Social Psychology*, 4(1), 1-26. doi: 10.1080/14792779343000004
- Haslam, S. A., Ellemers, N., Reicher, S. D., Reynolds, K. J., & Schmitt, M. T. (2010). The social identity perspective today: An overview of its defining ideas. I T. Postmes & N. R. Branscombe (Red.), *Rediscovering social identity* (s. 341-356). New York, NY: Psychology Press; US.
- Hogg, M. A., & Abrams, D. (1988). *Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes* (Vol. 985). London: Routledge.

- Hogg, M. A., Abrams, D., Otten, S., & Hinkle, S. (2004). The social identity perspective. Intergroup relations, self-conception, and small groups. *Small group research*, 35(3), 246-276. doi: 10.1177/1046496404263424
- Hogg, M. A., van Knippenberg, D., & Rast, D. E., III. (2012). The social identity theory of leadership: Theoretical origins, research findings, and conceptual developments. *European Review of Social Psychology*, 23(1), 258-304. doi: 10.1080/10463283.2012.741134
- Howitt, D. (2010). *Introduction to qualitative methods in psychology*. Harlow: Prentice Hall.
- Human Rights Watch. (2002). "WE ARE NOT THE ENEMY" Hate Crimes Against Arabs, Muslims, and Those Perceived to be Arab or Muslim after September 11 (Vol. 14). Lastet ned fra <http://www.hrw.org/reports/2002/usahate/usa1102.pdf>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2010). *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv*. Årsrapport 2009. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.
- Joffe, H. (2011). Thematic analysis. I D. Harper & A. R. Thompson (Red.), *Qualitative research in mental health and psychotherapy* (s. 209-223). doi: 10.1002/9781119973249.ch15
- Johansen, E. L., Lien, K., & Kopperud, I. E. (2014, 25. juli). Norske muslimer i Oslo: - Vi er redde. *VG*. Lastet ned fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/terrorisme/norske-muslimer-i-oslo-vi-er-redde/a/23261413/>
- Jor, E. L. (2015, 10. januar). Dette skjedde i Paris time for time. *VG*. Lastet ned fra <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/terrorangrepet-mot-charlie-hebdo/dette-skjedde-i-paris-time-for-time/a/23371274/>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2014). *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2015). *Nasjonal veileder for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Justis- og politidepartementet. (2010). *Felles trygghet - felles ansvar. Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Jørgensen, S. A. (2015, 15. februar). Terrorangrebene i København minut for minut. *Jyllands-Posten*. Lastet ned fra <http://jyllands->

posten.dk/ECE7452247/Terrorangrebene+i+K%C3%B8benhavn+2015+minut+for+minut/

- Kruglanski, A., & Fishman, S. (2006). The Psychology of Terrorism: “Syndrome” Versus “Tool” Perspectives. *Terrorism and Political Violence*, 18(2), 193-215. doi: 10.1080/09546550600570119
- Kvale, S. (2007). *Doing interviews*. doi: 10.4135/9781849208963
- Lohan, M. (2000). Extending feminist methodologies: Researching masculinities and technologies. I A. Byrne & R. Lentin (Red.), (*Re*)searching Women (s. 167-188). Dublin: IPA.
- Lorentzen, P. N. (2014, 9. juli). Norske muslimer bekymret for ekstremister. *Vårt land*. Lastet ned fra <http://www.vl.no/samfunn/norske-muslimer-bekymret-for-ekstremister-1.86758>
- Marques, J. M., & Paez, D. (1994). The ‘black sheep effect’: Social categorization, rejection of ingroup deviates, and perception of group variability. *European review of social psychology*, 5(1), 37-68. doi: 10.1080/14792779543000011
- Mason, J. (2002). *Qualitative researching* (2. utg.). London: Sage.
- Miller, T., Birch, M., Mauthner, M., & Jessop, J. (2012). *Ethics in qualitative research*. doi: 10.4135/9781473913912
- Mogen, T. (2014, 18. desember). Faten (20) talte ekstremistene midt i mot foran tusenvis av mennesker. *Dagbladet*. Lastet ned fra http://www.dagbladet.no/2014/12/18/nyheter/faten_mahdi_al-hussaini/arets_navn_2014/36769965/
- Morgan, D. L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. doi: 10.4135/9781412984287
- Norheim, A. D. (2015, 10. januar). Frykter norsk marsj kan vinne på terroren. *Dagen*, s. 8, del 1. Lastet ned fra <http://www.dagen.no/Nyheter/marsj/Frykter-norsk-marsj-kan-vinne-p%C3%A5-terroren-1556351>
- Pini, B. (2005). Interviewing men: Gender and the collection and interpretation of qualitative data. *Journal of Sociology*, 41(2), 201-216. doi: 10.1177/1440783305053238
- Prebensen, N. (2014, 24. juli). Vær årvåken. N247. Lastet ned fra <http://www.n247.no/?nyhet=1722>
- PST. (2014). Trusselvurdering 2014. Oslo: Politiets Sikkerhetstjeneste.

- Pyszczynski, T. A., Greenberg, J., & Solomon, S. (1997). Why do we need what we need? A terror management perspective on the roots of human social motivation. *Psychological Inquiry*, 8(1), 1-20. doi: 10.1207/s15327965pli0801_1
- Pyszczynski, T. A., Greenberg, J., & Solomon, S. (2003). *In the wake of 9/11: The psychology of terror*. doi: 10.1037/10478-000
- Rønneberg, K., Johnsen, H. A., & Solum, I. (2005, 08. juli). Bombene i London. *Aftenposten*, s. 8, del 1.
- Sande, S. K. (2014, 26. juli). Frykter islamofobi. *Adresseavisen*, s. 6, del 1.
- Sandø, T. (2015, 16. februar). Vi så jo hva som skjedde i Danmark. *Stavanger Aftenbald*, s. 10, del 1.
- Sears, R. V. (2006). 9/11: The day the world changed. *Policy*, 13.
- Spears, R., Doosje, B., & Ellemers, N. (1997). Self-stereotyping in the face of threats to group status and distinctiveness: The role of group identification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(5), 538-553. doi: 10.1177/0146167297235009
- Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information*, 13(2), 65-93. doi: 10.1177/053901847401300204
- Tajfel, H. (2010). Social categorization, social identity and social comparison. I T. Postmes & N. R. Branscombe (Red.), *Rediscovering social identity* (s. 119-128). New York, NY: Psychology Press; US.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2010). An integrative theory of intergroup conflict. I T. Postmes & N. R. Branscombe (Red.), *Rediscovering social identity* (s. 173-190). New York, NY: Psychology Press; US.
- Turner, J. C. (2010). Social categorization and the self-concept: A social cognitive theory of group behavior. I T. Postmes & N. R. Branscombe (Red.), *Rediscovering social identity* (s. 243-272). New York, NY: Psychology Press; US.
- Turner, J. C., & Onorato, R. S. (2010). Social identity, personality, and the self-concept: A self-categorization perspective. I T. Postmes & N. R. Branscombe (Red.), *Rediscovering social identity* (s. 315-339). New York, NY: Psychology Press; US.
- Uz, I., & Kimmelmeier, M. (2014). Islamist terrorism as identity threat: The case of ambivalent identification and self-stereotyping among Turkish Muslims. *Journal of Applied Social Psychology*, 44(10), 660-671. doi: 10.1111/jasp.12257
- Wilkinson, S. (2007). Focus Groups. I J. A. Smith (Red.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (2. utg., s. 186-206). London: Sage Publications Ltd.

Willig, C. (2013). *Introducing qualitative research in psychology*. Maidenhead: McGraw-Hill Open University Press.

Vedlegg

Vedlegg 1: Etisk godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Inger Skjelsbæk
Psykologisk institutt
Universitetet i Oslo
Postboks 1094 Blindern
0317 OSLO

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vår dato: 17.10.2014

Vår ref: 39719 / 3 / MSS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 08.09.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

39719	<i>Forståelse og konsekvenser av den norske terrortrusselen</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Inger Skjelsbæk</i>
Student	<i>Hege Hauger-Nielsen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database,
<http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.05.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand

Schildmann tlf: 55 58 31 52

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Hege Hauger-Nielsen hege.hauger.nielsen@gmail.com

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i et forskningsprosjekt

”Forståelse og konsekvenser av den norske terrortrusselen”

Temaet for dette prosjektet er unge nordmenns forståelse av sommerens norske terrortrussel og hvilke konsekvenser terrortrusselen har hatt i deres hverdagsliv. Jeg er spesielt interessert i om terrortrusselen har påvirket forholdet mellom nordmenn med muslimsk- og etnisk norsk bakgrunn. Jeg er også interessert i deltakernes synspunkter rundt blant annet tryggheten i det norske samfunnet og Norges håndtering av terrortrusselen, samt deltakernes oppfatninger av både seg selv og andre i etterkant av terrortrusselen.

Jeg er masterstudent i kultur- og samfunnspsykologi ved Universitetet i Oslo og vil undersøke temaet i forbindelse med min avsluttende masteroppgave som har foreløpig tittel ”Forståelse og konsekvenser av den norske terrortrusselen”. Jeg ønsker å gjennomføre 12 individuelle, dyptgående intervjuer av personer med både etnisk norsk- og muslimsk bakgrunn. Spørsmålene i det individuelle intervjuet vil omhandle hvilke konsekvenser den norske terrortrusselen har hatt for deg, ditt hverdagsliv og hvilke vurderinger og tanker du gjør omkring mulige endringer som en følge av terrortrusselen.

Jeg vil deretter be de som har gjennomført det individuelle intervjuet om å møtes til et felles intervju der temaer som har dukket opp i de individuelle intervjuene kan diskuteres dere i mellom. Det vil ikke komme frem hvem som har sagt hva i de individuelle intervjuene i fellesintervjuet. Jeg vil i tillegg be alle deltakerne om å skrive under på at de ikke vil dele informasjon fra gruppen som kan være med på å identifisere andre deltakere.

Jeg ønsker å ta opp intervjuene samtidig som jeg tar noen notater mens vi snakker sammen, om du samtykker. Dersom du ønsker vil du ved en senere anledning få tilgang til en

intervjuutskrift. Både det individuelle intervjuet og fellesintervjuet vil hver ta mellom en og to timer. Vi blir sammen enige om tid og sted for begge intervjuene.

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Lydopptakene, lydfilene og de transkriberte intervjuene vil bli oppbevart på et sikkert sted, som det kun vil være min veileder og jeg som har tilgang til. Prosjektet forventes å bli avsluttet den 4. mai 2015, og da vil også alt materialet bli slettet.

Alle informantene vil bli anonymisert i den endelige oppgaven slik at ingen skal ha mulighet til å gjenkjenne hvem du er når de leser oppgaven.

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Lyst til å delta?

Hvis du synes dette virker spennende og har lyst til å delta kan du ringe eller sende meg en SMS på telefonnummer 98 07 65 15, eller sende meg en e-post på hege.hauger.nielsen@gmail.com.

Vedlegg 3: Påmeldingsskjema

Ønsker å delta i forskningsprosjektet
"Forståelse og konsekvenser av den norske terrortrusselen"

NAVN	TELEFONNR.	MAILADRESSE	BAKGRUNN

Vedlegg 4: Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg bekrefter med dette at jeg (sett kryss):

Lover å ikke dele informasjon fra fellesintervjuet som kan være med på å identifisere andre deltakere.

Samtykke til deltakelse i studien:

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta.

-

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

* Hvis du er under 18 år gammel, må også din verge/foresatte gi samtykke til at du deltar i studien.

Som verge/foresatt samtykker jeg i at _____ kan delta i studien.

-

(Signert av verge/foresatt, dato)

Vedlegg 5: Intervjuguide, individuelt intervju

Intervjuguide Individuelt intervju

Hverdagsliv

- Hva er en typisk dag for deg?
- Hvilke hverdagsaktiviteter har du?
- Hvem omgås du i din hverdag? Både på skolen og på fritiden.
- Hva liker du å gjøre på fritiden din?

Identitet

- Hvis jeg ber deg beskrive deg selv med tre ord, hvilke ord ville du valgt?
- Hvorfor valgte du akkurat disse tre ordene og hva betyr de for deg?
- Hvordan ønsker du at andre skal oppfatte deg?
- Hvilke tre ord tror du andre ville brukt for å beskrive deg?

Terrortrusselen

- Når hørte du første gang om terrortrusselen mot Norge som ble annonsert den 24. juli i år? Hvor var du?
- Hva tenkte du da du først fikk høre om terrortrusselen mot Norge?
- Gjorde du noen endringer i livet ditt som en følge av terrortrusselen mot Norge? Hvis ja, hvilke? Hvorfor?
- Hva tror du nordmenn som ikke har muslimsk bakgrunn tenkte da de først fikk høre om den norske terrortrusselen? Hvorfor?
- Hva tror du nordmenn med muslimsk bakgrunn tenkte da de først fikk høre om den norske terrortrusselen? Hvorfor?

Familie

- Hvor var familien din da de først fikk høre om terrortrusselen mot Norge som ble annonsert den 24. juli i år?
- Hvordan reagerte familien din da de først fikk høre om terrortrusselen mot Norge den 24. juli i år?
- Hva synes du om din families reaksjon?
- Hva har dere snakket om hjemme i forbindelse med den norske terrortrusselen?
- Hva mener din familie om vennskap/forhold/bekjentskap på tvers av kultur/religion?
- I hvor stor grad påvirker det deg hva familien din mener? Hvorfor?

Skole

- Hva snakker lærerne på skolen om i forbindelse med terrortrusselen mot Norge som ble annonsert den 24. juli? (Hvorfor tror du ikke den blir snakket om?)
- Er terrortrusselen et tema blant dine jevnaldrende på skolen? Hvis ja, hva snakkes det om? Pleier du å være med på diskusjonen?
- Er det noe annet du kunne ønske at det ble snakket om på skolen i forbindelse med terrortrusselen? Hvis ja, hva? Hvorfor?

Kun for informanter med muslimsk bakgrunn

- Har din muslimske bakgrunn noe å si for hvordan du blir møtt på skolen? Er det noen forskjell mellom lærere og jevnaldrende?
- Har måten du blir møtt på endret seg etter sommerens terrortrussel? Hvis ja, på hvilken måte? Og hvordan føles det?
- Hvordan syns du forholdet mellom elever med muslimsk bakgrunn og elever som ikke har muslimsk bakgrunn er på skolen din? Har du merket noen forandringer i dette forholdet etter terrortrusselen? På hvilken måte?
- Opplever du at din muslimske bakgrunn blir møtt annerledes på skolen enn ellers i samfunnet? Hvis ja, på hvilken måte?
- Hva tror du nordmenn uten muslimsk bakgrunn tenker om muslimer etter terrortrusselen mot Norge som ble annonsert den 24. juli?
- Hvordan tror du andre muslimer opplever å være muslimsk i Norge etter terrortrusselen mot Norge som ble annonsert den 24. juli?

Kun for informanter med ikke-muslimsk bakgrunn

- Hvordan opplever du å bli møtt av de muslimske elevene på skolen din?
- Hvordan mener du de muslimske elevene på skolen din blir møtt av lærerne og elevene uten muslimsk bakgrunn?
- Hvordan syns du forholdet mellom nordmenn med og uten muslimsk bakgrunn er på skolen din? Har du merket noen forandringer i dette forholdet etter terrortrusselen? På hvilken måte?
- Hvordan tror du muslimer blir møtt i det norske samfunnet forøvrig?
- Hva tror du andre nordmenn uten muslimsk bakgrunn tenker om muslimer etter terrortrusselen mot Norge den 24. juli?
- Hvordan tror du muslimer selv opplever å være muslimsk i Norge etter terrortrusselen mot Norge som ble annonsert den 24. juli?

Inkludering

- Hvor viktig mener du vennskap/forhold mellom nordmenn med og uten muslimsk bakgrunn er?
- Føler du at det er like enkelt å bli venn med en nordmann med muslimsk bakgrunn som en nordmann uten muslimsk bakgrunn? Hvorfor?
- Hva slags bakgrunn og religion har de du omgås?
- Hva slags rolle synes du religion bør ha i det norske samfunnet? Hvorfor?
- Har ditt syn på religionenes rolle i den norske samfunnet endret seg etter terrortrusselen mot Norge som ble annonsert den 24. juli? Hvordan? Hvorfor?
- Tror du at det er en sammenheng mellom terrortrusselen mot Norge og religion? Hvis ja, på hvilken måte?

Tilhørighet

- Hvor viktig mener du tilhørighet til landet man bor i er, og hvorfor?
- Hvor viktig mener du tilhørighet til opprinnelseslandet til en person er, og hvorfor?
- Hvem, hva og hvor føler du tilhørighet til/med?
- Hvem, hva og hvor tror du nordmenn med muslimsk bakgrunn føler tilhørighet til/med?
- Hvem, hva og hvor tror du nordmenn uten muslimsk bakgrunn føler tilhørighet til/med?
- Tror du behovet for tilhørighet har blitt endret etter terrortrusselen mot Norge som ble annonsert den 24. juli? Hvordan? Hvorfor?
- Hva synes du er viktig når det gjelder integrering av mennesker med utenlandsk opprinnelse i det norske samfunnet? Hvorfor?
- Har ditt syn på integrering endret seg etter terrortrusselen mot Norge den 24. juli? Hvordan? Hvorfor?

Frykt

- Føler du at du er mer redd for terrorisme nå, sammenlignet med før terrortrusselen mot Norge som ble annonsert den 24. juli?
- Hva synes du om at Politiets Sikkerhetstjeneste (PST) informerte befolkningen i Norge om sommerens terrortrussel? Hvorfor?
- Hvordan synes du PST bør behandle terrortrusler? Hvorfor?

- Hvilke konsekvenser tror du at det har for den norske befolkningen at PST informerer om mulige terrortrusler?
- Tror du konsekvensene er ulike for nordmenn med muslimsk bakgrunn og nordmenn uten muslimsk bakgrunn? På hvilken måte? Hvorfor?

Trygghet

- Føler du at Norge er et trygt land å bo i? Hvorfor?
- Tror du at Norge vil være et trygt land å bo i også fremtiden? Hvorfor?
- Føler du at Oslo er en trygg by å bo i? Hvorfor? Hvordan?
- Er det steder i Oslo du mener det er mindre og mer trygt å oppholde seg på? Hvis ja, hvilke steder og hvorfor? Har dette endret seg etter terrortrusselen?
- Har hverdagen din forandret seg etter terrortrusselen mot Norge i sommer? Hvis ja, på hvilken måte? Hvorfor?

Misforståelser/stigma

- Føler du deg noen ganger misforstått? Hvis ja, på hvilken måte?
- Har du noen gang følt at du har blitt behandlet annerledes på grunn av din bakgrunn, religion eller politiske ståsted? Hvis ja, hva skjedde og hvordan føltes det?
- Tror du at den økte terrortrusselen mot Norge fører til en forandring i måten nordmenn med muslimsk bakgrunn og nordmenn uten muslimsk bakgrunn oppfatter hverandre på? Hvis ja, på hvilken måte? Hvorfor?

Avslutning

- Hvordan har det vært å bli intervjuet om dette temaet?
- Er det noe du synes jeg har glemt å spørre om?
- Er det noe du vil legge til som du ikke har fått muligheten til å si?

Vedlegg 6: Intervjuguide, fokusgruppe

Intervjuguide Fokusgruppe

Introduksjon

- Takk for at dere har kommet
- Jeg vil begynne med å fortelle dere hovedtrekkene i det som har kommet fram i de individuelle intervjuene
- Jeg vil deretter fortelle litt om hvorfor det er viktig og interessant å få høre deres tanker og meninger vedrørende terrortrusselen
- Jeg vil så nevne noen ”regler” for hvordan intervjuet skal gjennomføres
- Og til slutt beskrive hvilke temaer dere skal diskutere i løpet av intervjuet

Hovedtrekk fra de individuelle intervjuene

- Dere lurte sikkert på hva jeg har funnet ut så langt og jeg tenkte derfor at jeg skulle dele noen av de inntrykkene jeg har fra de individuelle intervjuene med dere:
- Ingen av dere beskriver at dere ble veldig redde for terrortrusselen
- De fleste av dere mener nordmenn uten muslimsk bakgrunn ble mest redde for at det skulle skje et terrorangrep, mens dere tror nordmenn med muslimsk bakgrunn ble mest redde for den eventuelle stigmatiseringen/fordommene som kunne oppstå som en følge av terrortrusselen, evt. begge deler.
- Alle syntes det var viktig og riktig at den norske befolkningen ble informert om terrortrusselen
- Dere har litt ulike meninger om hvilke ”type” personer som blir ekstreme/radikale
- De fleste av dere mener at den yngre generasjonen er mindre fordomsfulle overfor nordmenn med muslimsk bakgrunn (eller innvandrere generelt) enn den eldre generasjonen fordi den yngre generasjonen er vant med, kjenner og har mer kunnskap om andre kulturer/religioner.

Hensikt

- Fokusgruppeintervjuet er ment å skulle hjelpe med å få en bredere forståelse av hvordan dere som gruppe ser på noen av de sentrale temaene som har kommet frem i de individuelle intervjuene.
- Det er viktig å vite hvordan den norske befolkningen reagerer på en offentlig terrortrussel slik at man kan lære av erfaringen og i fremtiden håndtere lignende saker bedre

- Det er viktig å høre ungdommens synspunkter fordi ekstremisme gjerne er et ungdomsfenomen. Det er ungdommene selv som er eksperter på denne gruppen (Gi eks. fra Umv)
- Deres synspunkter er viktige både for forebygging av voldelig ekstremisme og andre eventuelle negative endringer i det norske samfunnet som en følge av terrortrusselen

Regler

- Alle skal behandle hverandre med respekt under intervjuet slik at dette blir en hyggelig opplevelse for alle sammen
- Ingen av dere skal si noe dere synes er ubehagelig. Hvis dere er i tvil om dere vil fortelle noe, la det heller være
- Det er viktig at vi har tillit til hverandre i gruppen. Det som blir sagt i gruppen forblir mellom deltakerne i gruppen
- Det er ingen riktige eller gale svar. Jeg vil gjerne at dere er uenige og har ulike tanker rundt temaene som diskuteres
- Dere trenger ikke snakke på vegne av dere selv, men kan snakke på vegne av andre og det dere vet andre mener og tenker
- Kom gjerne med eksempler på det dere sier. Det er viktig for meg å forstå helt konkret hva dere mener om noe.

Temaer/Spørsmål (hjelpespørsmål i kursiv)

- 1) Hvorfor ble dere ikke mer redde da terrortrusselen ble annonsert?
 - *Få forskjellige synspunkter. Hvordan kan det ha seg at unge nordmenn ikke ble spesielt redde for at et mulig terrorangrep kunne finne sted i Norge?*
 - *Hva er de bakenforliggende grunnene til at dere ikke ble redde?*
 - *Forskning etter 22. juli viste at det var en vedvarende økt frykt i befolkningen, spesielt hos de under 25 år etter terrorangrepene. Hvorfor er det ikke slik denne gangen?*
 - *Forskning viser også at frykten i befolkningen er mindre når det er en einstøing slik som Breivik som står bak terroren framfor et terrornettverk utenifra. Hvorfor er dere da mindre redde denne gangen? Hva er forskjellig?*
 - *Hva er det med dere/den norske befolkningen som gjør at det er slik?*
 - *Ble andre grupper mer redde?*
 - *Hva er annerledes denne gangen?*
- 2) Hvorfor tror dere at det er mange av dere som har ment at det var riktig å gå offentlig ut med terrortrusselen?

- *Hva er det som ligger bak denne forståelsen?*
 - *Hva er de bakenforliggende grunnene til at dere mener at det var riktig?*
 - *Er dere enige på SAMME måte?*
- 3) Mange av dere har pekt på at det er en forskjell mellom den yngre og eldre generasjonen nordmenn når det gjelder fordommer rettet mot innvandrere og muslimer. Stemmer det at den yngre generasjonen er mer forståelsesfull/fordomsfri enn den eldre?
- *Dere kjenner folk som har blitt utsatt for diskriminering, ser det annerledes ut?*
 - *Hvorfor ble da nordmenn med muslimsk bakgrunn redde for fordommer når de hørte om terrortrusselen?*
 - *Forskning etter 22. juli peker på at det fører til mindre mistenkeliggjøring når terrorangrepet kommer fra en einstøing. Dette er ikke tilfellet denne gangen, men dere mener allikevel at de fleste nordmenn ikke er mer mistenksomme/fordomsfulle etter terrortrusselen? Hva kommer dette av tror dere?*
 - *Mange av dere har også pekt på at det i timene før man visste at terroristen var en etnisk norsk mann den 22. juli, var redde for at nordmenn med muslimsk bakgrunn skulle bli utsatt for sjikane/trusler/vold. Hvorfor skjedde dette IKKE denne gangen selv om trusselen ikke kom fra en etnisk norsk mann/gruppe?*
- 4) Hvem blir ekstrem/radikal slik dere ser det?
- *Prøv å gi noen eksempler på grunner til hvorfor dere tror noen har større sjanse for å radikaliseres*
 - *Hva kjennetegner en slik person?*
 - *Hva slag utenforskap er det snakk om?*
 - *Hva er grunnen til at noen blir radikalisert og faller utenfor storsamfunnet?*
- 5) Hva tenker dere fremover om mulige fremtidige terrortrussler?
- *Den nye trusselvurderingen: Tanker rundt dette, har det forandret noe igjen? Politiet bærer nå våpen som en konsekvens av dette. Hva tenker dere om det?*
 - *Norge skal sende soldater til Irak og Afghanistan for å hjelpe til i kampen mot IS - Uavhengig av om terrortrusselen mot Norge øker som en konsekvens av dette. Hva har dette og si for ulike grupper i Norge?*

Avslutning

- Er det noe dere vil legge til helt til slutt?
- Er det noe som opplevdes ubehagelig under intervjuet som dere ønsker å ta opp?

- Husk at dere gjerne må be om transkripsjoner av intervjuene deres eller den ferdige masteroppgaven om dere ønsker det
- Tusen takk for at dere har stilt opp
- God jul!